

IZVJEŠĆE O RADU ZA 2020.

SAŽETAK

Zagreb, ožujak 2021.



PRAVOBRANITELJICA
ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA



REPUBLIKA
HRVATSKA

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2020. GODINI.....	1
1 ZAŠTITA GRAĐANA/KI - ANALIZA PREDMETA	1
2 PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA AKTIVNOSTI.....	2
II. EU PROJEKTI I DRUGI MEĐUNARODNI PROJEKTI	5
1.1. EU-PROJEKT „Jednaka prava - jednake plaće - jednake mirovine“	5
1.2. EU-PROJEKT „Parents@work: changing perceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce“	5
1.3. Međunarodni projekt „Zagovaranje za zdravstvenu skrb žena temeljenu na dokazima u doba pandemije COVID-19“	6
1.4. Međunarodni projekt „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“	6
1.5. Ostali međunarodni projekti.....	6
III. ANALIZA PO PODRUČJIMA	7
1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD.....	7
1.1. Zaposlenost i radna aktivnost.....	7
1.2. Rodno uvjetovana segregacija tržišta rada.....	8
1.3. Jaz u plaćama i mirovinama.....	8
1.4. Rodiljne i roditeljske potpore.....	9
1.5. Spolno uznemiravanje.....	9
1.6. Demografska politika i aktivnosti pravobraniteljice	10
2 RODNO UTEMELJENO NASILJE.....	11
2.1. Nasilje u obitelji	11
2.1.1. Prekršajna djela nasilja u obitelji	11
2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama.....	11
2.1.4. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela	11
2.1.3. Femicid	12
2.1.5. Trendovi.....	12
2.1.6. Postupanje policije i pravosuđa prema žrtvama nasilja u obitelji.....	12
2.1.7. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji	13
2.1.8. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji	13
2.1.9. Provedba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji	13
2.2. Partnersko nasilje	13
2.3. Silovanje	14
3 RODITELJSKA SKRB.....	14
4 SPOLNE I RODNE MANJINE.....	14
4.1. Provedba Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola.....	14
4.2. Prava transrodnih osoba	16
5 OBRAZOVANJE.....	17
6 MEDIJI.....	17

7 POLITIČKA PARTICIPACIJA.....	18
8 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE.....	19
8.1. Žene u ruralnim područjima	19
8.2. Žene s invaliditetom	19
8.3. Žene pripadnice nacionalnih manjina	19
8.4. Žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu	20
8.5. Prostitucija	20
8.6. Žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom	20
8.7. Žene ovisnice.....	20
9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE	21
10 ŽENE I SPORT	21
11 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/ICE MEĐUNARODNE ZAŠTITE.....	21
12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325(2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA.	22
13 DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU PRISTUPA I NABAVE ROBA, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA.....	22
14 NACIONALNI MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZRS-A	23
15 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE	23
IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE.....	24
V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE PRAVOBRANITELJICE	24

I. POKAZATELJI O RADU PRAVOBRANITELJICE U 2020. GODINI

Izvršajnu godinu 2020. obilježili su izazovi vezani uz provedbu aktivnosti u okolnostima pandemije bolesti COVID-19 i snažnog potresa u Zagrebu (22.3.2020.). Neočekivane okolnosti u kojima smo se svi morali snaći nametnule su neke nove načine rada korištenjem novih tehnologija, ali i onemogućile planirane aktivnosti u onom obimu i na način kako su bile zamišljene. Ipak, smatramo da je institucija Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (dalje: Pravobraniteljica) uspjela održati razinu kvalitete rada i u novim okolnostima rada od kuće tijekom dva razdoblja u kojima su bile uvedene strože epidemiološke mjere. Vezano za krizu uzrokovanu pandemijom bolesti COVID-19, upozoravali smo da ista ne smije postati izlika za ignoriranje ili marginaliziranje društvenih problema vezanih uz ravnopravnost spolova, a prvenstveno rodno utemeljeno nasilje, jer da bi upravo krizno razdoblje moglo biti plodno tlo za njihovo produbljivanje ili širenje.

U 2020., Pravobraniteljica je radila na ukupno **1.993** predmeta¹ od kojih su **515** bile pritužbe radi zaštite od diskriminacije, dok se većina ostalih odnosila na praćenje primjene *Zakona o ravnopravnosti spolova*² (dalje u tekstu: ZRS). U cjelovitom *Izvršajnu o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020.* opisani su karakteristični i najznačajniji slučajevi iz prakse i druge aktivnosti koje je provodila kao neovisno tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova.³ Specifičnost ovog izvršajnog razdoblja je sudjelovanje Pravobraniteljice kao nositeljice i/ili partnerske organizacije u **6 projekata** financiranih sredstvima Europske unije i/ili iz drugih međunarodnih izvora financiranja.

1 ZAŠTITA GRAĐANA/KI - ANALIZA PREDMETA

515 predmeta odnosilo se na pritužbe građana/ki radi zaštite od diskriminacije (povećanje od 2,4% u odnosu na 2019.), koje su se, kao i ranijih godina, većinom odnosile na zaštitu žena -76,3%, a razvrstano **po osnovi diskriminacije** na zaštitu temeljem: spola - 83,5%, spolne orijentacije - 3,7%, rodnog identiteta i izražavanja - 3,9%, obiteljskog statusa - 3,1%, bračnog statusa - 0,2%, drugih osnova utvrđenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije⁴ - 1,7%, dok nije bilo osnove za postupanje u 3,9% slučajeva. Analiza ukazuje na to da su se sve pritužbe odnosile na izravnu diskriminaciju, odnosno niti jedna na neizravnu što znači da ovo jamstvo nije zaživjelo u praksi, odnosno da se ne prepoznaje.

Prema području diskriminacije najveći broj pritužbi odnosio se na područje ostvarivanja radnih prava (25,4%), zatim na područje socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (22,9%) i upravu (13,6%), što čini značajni udio od 61,9% i ukazuje na postojanost ovog trenda (u 2019.- 64,8%). Na javno informiranje i medije odnosilo se (12,8%) pritužbi, na zdravstvenu zaštitu (9,3%), na pravosuđe (4,3%) te na ostala područja u rasponu od 1,0% do 2,9%.

¹ Više za 15,9% u odnosu na 1.719 predmeta u 2019.

² Narodne novine, br. 82/08 i 69/17

³ **NAPOMENA:** Brojevi poglavlja u Sažetku ne odgovaraju brojevima poglavlja u cjelovitom *Izvršajnu o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2020.* iz razloga što zbog propisanih 30 stranica *Sažetka* nismo bili u mogućnosti obuhvatiti sve njegove naslove i podnaslove. Pravobraniteljica stoga napominje da se kao referentni raspored poglavlja uzimaju sadržaji svake verzije *Izvršajna* za sebe.

⁴ Narodne novine, br. 85/08 i 112/12

Pravobraniteljica je kao i svake godine do sada, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi (u 28 slučajeva), djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Teritorijalno gledano, najveći broj pritužbi i dalje dolazi s područja Grada Zagreba (43,9%), a tome uveliko doprinosi činjenica što Pravobraniteljica nema niti jedan područni ured izvan Grada Zagreba te se njezini neposredni kontakti s građanima/kama izvan Zagreba organiziraju prilikom posjeta županijama, gradovima i općinama.

Do kraja izvještajne godine **riješeno je 415 (80,6%) predmeta** u kojima je diskriminacija utvrđena u 126 slučajeva od kojih su 83 opisana u cjelovitom Izvješću. Provodeći ispitni postupak Pravobraniteljica je primala tražena očitovanja uglavnom unutar zadanih rokova te izdala **160 upozorenja, 166 preporuka i 19 prijedloga** koji su bili **uvaženi u visokih 91,2% slučajeva u potpunosti**. U obavljanju poslova saznala je za povredu ZRS-a s obilježjima kaznenog djela i nadležnom državnim odvjetništvu prijavila sumnju s tim u vezi u **3** slučajeva. Razmatrala je inicijativu za izmjenu zakonskih propisa u **3** slučajeva, dok je postupak u 100 slučajeva iz 2020. (19,4%) još uvijek u tijeku.

2 PROMICANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA - ANALIZA AKTIVNOSTI

Osim što prati provedbu ZRS-a i svih drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova, Pravobraniteljica promiče načela ravnopravnosti spolova u svrhu podizanja svijesti šire javnosti o ravnopravnosti muškaraca i žena kao jednoj od temeljnih ustavnih vrednota i uvjeta za brži ekonomski razvoj i socijalni prosperitet društva čemu je bio posvećen velik dio rada Pravobraniteljice tijekom godine, na način:

-od **1.423** slučajeva, koji se nisu odnosili na pritužbe građana/ki, Pravobraniteljica je dala u pisanom obliku: **202 upozorenja**⁵, **230 preporuka**⁶ i **664 prijedloga**⁷;

⁵ **162 upozorenja** političkim strankama, **33 upozorenja** javnim priopćenjima putem medija, **7 upozorenja** tijelima za osiguranje provedbe ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini i drugim pravnim osobama.

⁶ **162 preporuke** političkim strankama, **68 preporuka** medijima, tijelima za osiguranje provedbe ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini i drugim pravnim osobama.

⁷ **284 prijedloga** se odnosilo na EU-projekt „Izgradnja efikasnijeg sustava zaštite - promjena sustava za borbu protiv nasilja prema ženama“ (JUST/2016/RGEN/AG/VAWA/9940). Lokalnom diseminacijom pravosudnim tijelima na području Grada Zagreba i svih županija dostavljeno je **968 publikacija** i time doprinijelo vidljivosti i replikaciji projektnih rezultata, poboljšao uspjeh projekta i osigurala vidljivost Europske unije koja je bila izvor financiranja („Stručna analiza pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“, „Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“, „Stručna analiza pravomoćnih prekršajnih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“ i „Kvantitativni rezultati stručne analize pravomoćnih kaznenih presuda o nasilju prema ženama 2012.-2016.“);

162 prijedloga je upućeno političkim strankama;

164 prijedloga se odnosilo na EU-projekt „Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine – Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj“ (REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG). Lokalnom diseminacijom sindikalnim organizacijama, tijelima državne uprave, Povjerenstvima za ravnopravnost spolova, fakultetima i organizacijama civilnog društva na području Grada Zagreba i svih županija dostavljene su **622 publikacije** i time doprinijelo vidljivosti i replikaciji projektnih rezultata, poboljšao uspjeh projekta i osigurala vidljivost Europske unije koja je bila izvor financiranja („Model kolektivnog ugovora -Rodni aspekt kolektivnog pregovaranja.“).

54 prijedloga se odnosilo na praćenje primjene ZRS u odnosu na aktivnosti i upite tijela koja osiguravaju provedbu ZRS-a na nacionalnoj i lokalnoj razini, pravnim osobama s javnim ovlastima, udrugama civilnog društva i zainteresiranim međunarodnim i regionalnim tijelima.

- redovito je pratila objave na **e-Savjetovanju**, kao i donošenje zakona i drugih propisa u Hrvatskom saboru te je primjedbe, prijedloge i komentare iz aspekta jednakih mogućnosti za žene i muškarce dala predlagateljima propisa i/ili zakonodavcu na **14** propisa;

- **Provela je 3 neovisna istraživanja**⁸: **2** temeljem kvantitativnih rezultata istraživanja započelih 2019.: cilj jednog je bio ukazati Hrvatskom saboru i široj javnosti na pojave diskriminacije temeljem spola u sportu, dok je drugi usmjeren na ispitivanje rodne nejednakosti u plaćama i mirovinama u privatnom i javnom sektoru. Treće istraživanje je imalo za cilj zagovaranje zdravstvene skrbi žena temeljem rezultata dobivenih u doba pandemije bolesti COVID-19.

- **Izradila je 7 analiza** radi praćenja provedbe Zakona o ravnopravnosti spolova i drugih propisa koji se tiču ravnopravnosti spolova u različitim područjima života i rada;

- Objavila je **3 publikacije** u sklopu europskog projekta i pripremila **nacrt 1 publikacije**⁹;

- Provodila je **4 memoranduma/sporazuma** o suradnji koje je potpisala s:

(1) Policijskom akademijom Ministarstva unutarnjih poslova (iz 2012.);

(2) Pravnom klinikom Pravnog fakulteta u Zagrebu (iz 2017.) ;

(3) Ministarstvom obrane Republike Hrvatske (iz 2017.);

(4) Agencijom za elektroničke medije (iz 2019.).

- Bila je članica **3 radne skupine i 3 radna tijela** (od kojih je jedno osnovala i kojem trajno predsjedava - „Promatračko tijelo za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje - Femicide Watch“).¹⁰

⁸ Istraživanja opisana u navedenim poglavljima cjelovitog izvješća: (1) V.glava III. t.10. Žene i sport, „**Ravnopravnost spolova u rukometu mladih**“, doc.dr.sc. Zrinka Greblo Juraki; (2) V.glava II. t.1. EU projekt „Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine“. Tijekom istraživačko-analitičke faze EU projekta REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG u 2019. Pravobraniteljica i partnerske organizacije su provele I. fazu istraživanja i to: (a) *Institut za društvena istraživanja* – (1) kvantitativno istraživanje o rodnoj nejednakosti u plaćama i mirovinama u privatnom i javnom sektoru u području proizvodnje, financija i osiguranja te zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (2) ispitivanje rodnih stereotipa na populaciji mladih pri odabiru zanimanja. (b) *CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje* narativni izvještaj i evaluacije sa četiri radionice. Temeljem rezultata I. faze istraživanja Pravobraniteljica je II. fazom dubinski istražila i objedinila rezultat svih istraživanja i izradila **nacrt Smjernica nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj** kako bi ih u 2021. predložila Hrvatskom saboru i široj javnosti u svrhu podizanja svijesti o problemu jaza u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene. (3) V.glava III. t.9. Reproductivno zdravlje u cjelovitom izvješću. Pravobraniteljica i udruga Roditelji u akciji – RODA u okviru Programa Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj provele su **istraživanje o dostupnosti skrbi za reproductivno zdravlje žena u razdoblju lockdowna 2020.** i sastavile tematsko izvješće.

⁹ Tijekom istraživačko-analitičke faze europskog projekta „Jednaka prava-jednake plaće-jednake mirovine“, Pravobraniteljica je objavila **3 publikacije** koje su dostupne na službenoj stranici Pravobraniteljice <http://gppg.prs.hr/>: „Model kolektivnog ugovora – Rodni aspekt kolektivnog pregovaranja“, „Priručnik za edukacije o rodnom jazu u plaćama i mirovini“, „Sažeti rezultati anketnih ispitivanja o rodnom jazu u plaćama i mirovinama“ i nacrt „Smjernice nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj“.

¹⁰ Pored redovne suradnje s radnim tijelima Hrvatskog sabora ispred kojih je iznosila primjedbe i prijedloge na zakonske propise iz područja ravnopravnosti spolova, bila je članica **3 radne skupine/koordinacije** za izradu: (1) Nacrta prijedloga Nacionalnog plana za zaštitu i promicanje ljudskih prava i suzbijanje diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. i Akcijski plan zaštite i promicanja ljudskih prava 2021.- 2023., (2) Nacrta prijedloga Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. i Nacrta Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027 za razdoblje od 2021. do 2022., (3) Koordinacija vezana uz suradnju u kontekstu EU Akcijskog plana za ravnopravnost spolova (GAP); i **3 radna tijela**: (1) Promatračkog tijela za sveobuhvatno nadgledanje, prikupljane podataka, analizu slučajeva ubojstava žena i izvještavanje - „**Femicide Watch**“; (2) Odbora za praćenje Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. i (3) Odbora za praćenje Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija 2014.- 2020.“.

- Nositeljica je i/ili partnerska organizacija u **6 projekata financiranih sredstvima Europske unije** i/ili iz drugih međunarodnih izvora financiranja¹¹:

(1) EU projekt *“Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine“*, nositeljica, provodi od 1.10.2018. do 28.2.2021.;

(2) EU projekt *Parents@Work: Changing Perceptions! – Roditelji@Posao: Promjena percepcije!*, podržavateljica, provodi od 1.7.2019. do 30.6.2021.;

(3) Projekt *“Zagovaranje za zdravstvenu skrb žena temeljenu na dokazima u doba pandemije COVID-19”*, sunositeljica, 25.5. do 25.8.2020.;

(4) Projekt *“Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske”*, partnerska institucija, rujan 2020. do kolovoz 2021.;

(5) *“Radnica – rodna jednakost u svijetu rada”*, partnerska institucija, od 1.1.2021. do 28.2.2023.;

(6) *“Prema sprečavanju i iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja na radnim mjestima u Hrvatskoj”*, partnerska institucija, 1.1.2021. do 30.6.2022.

- Samostalno je organizirala jednu i suorganizirala 2 konferencije te organizirala jednu radionicu i 7 edukacijskih predavanja.

- Promicala je ravnopravnost spolova na lokalnoj, nacionalnoj, ali i na regionalnoj razini koja s velikom pažnjom i uvažavanjem prati hrvatska postignuća na ovom području.

Vidljivosti rada Pravobraniteljice doprinijelo je i održavanje **5 web stranica**¹² koje su **pregledavane 2.286.966 puta**¹³.

Rad Pravobraniteljice u njezinom sjedištu u Zagrebu, kao i provedba aktivnosti izvan Zagreba, bili su izuzetno otežani cijele 2020. uslijed oštećenja uredskih prostorija izazvanog potresom u Zagrebu, kao i zbog provedbe obvezujuće Upute ministra pravosuđa i uprave o mjerama za sprječavanje širenja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2.

¹¹ Pravobraniteljica je do sada bila **nositeljica četiri EU projekata** financiranih sredstvima Europske komisije čija ukupna vrijednost iznosi **1.590.966 EUR-a**.

¹² <http://www.prs.hr>, <http://vawa.prs.hr>, <https://gppg.prs.hr/>, <http://rec.prs.hr>, <http://staklenilabirint.prs.hr>

¹³ Više za 64,6% u odnosu na 1.389.406 pregleda u 2019.

II. EU PROJEKTI I DRUGI MEĐUNARODNI PROJEKTI

1.1. EU-PROJEKT „Jednaka prava - jednake plaće - jednake mirovine“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nositeljica je EU-projekta *“Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine” – Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj* ukupne vrijednosti 468.510,20 EUR, koji se provodio od 1. listopada 2018. do 28. veljače 2021. godine.¹⁴ Projekt se bavi gotovo nevidljivom temom rodne nejednakosti u plaćama i mirovinama, što za posljedicu ima socijalnu i ekonomsku nesigurnost za žene te je njegov cilj osigurati standarde, mjere i akcije koje će pridonijeti podizanju svijesti o problemu jaza u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena, s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene. **Istraživačke aktivnosti** u sklopu projekta završile su 2020. izradom završne studije o rezultatima anketnih ispitivanja o rodnom jazu u plaćama i mirovinama, rodnim predrasudama na tržištu rada te usklađivanju rada i obiteljskih obaveza.¹⁵ U sklopu **edukativnih aktivnosti** tiskan je *Priručnik za edukacije o rodnom jazu u plaćama i mirovinama*.¹⁶ Pravobraniteljica je u 2020. izradila nacrt **strateškog dokumenta** *Smjernice nacionalnog zakonodavnog okvira za jednake plaće i mirovine u Republici Hrvatskoj*, u kojem se daju preporuke za izradu nacionalnog zakonodavnog okvira o mogućim standardima, pozitivnim mjerama i akcijama za postizanje rodne ravnopravnosti na tržištu rada i u mirovinskom sustavu s ciljem smanjivanja rizika siromaštva za žene.¹⁷ U sklopu aktivnosti razvoja smjernica nacionalnog zakonodavnog okvira objavljena je i brošura *Model kolektivnog ugovora – rodni aspekt kolektivnog pregovaranja*.¹⁸ **Vidljivost projekta** posebice je postignuta putem završne online konferencije koju je Pravobraniteljica organizirala 24.11.2020.¹⁹, članaka objavljenih u Glasu umirovljenika te brošure *Sažeti rezultati anketnih ispitivanja o rodnom jazu u plaćama i mirovinama*²⁰, kao i drugih izvanprojektnih aktivnosti na kojima je pravobraniteljica predstavila projekt.²¹

1.2. EU-PROJEKT „Parents@work: changing perceptions! - Promjena različitih implikacija (mogućeg) roditeljstva za žene i muškarce“²²

Pravobraniteljica je u 2020. nastavila djelovati kao podržavajuća institucija u EU projektu „Parents@Work: changing perceptions!“, ukupne vrijednosti 172.364,16 EUR. Tijekom godine u

¹⁴ “Equal Rights – Equal Pay – Equal Pensions” – Expanding the scope of implementation of gender equality actions and legal standards towards achieving gender equality and combating poverty in Croatia (REC-RGEN-PENS-AG-2017-820696-GPPG). Partneri na projektu su Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (IDIZ), Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI), Sindikat umirovljenika Hrvatske (SUH) i Institut za ravnopravnost žena i muškaraca iz Belgije, dok projekt podržavaju sljedeća državna tijela: Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo pravosuđa i uprave te Državni zavod za statistiku. Projekt se inicijalno trebao provoditi do rujna 2020., no zbog poteškoća uzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19 i razarajućim potresima u Zagrebu trajanje mu je produženo do veljače 2021. Za više informacija o projektu vidi na <http://gppg.prs.hr>.

¹⁵ Više informacija o studiji, metodologiji i rezultatima provedenih istraživanja nalazi se u poglavlju II. cjelovitog izvješća i na internetskoj stranici projekta https://gppg.prs.hr/?page_id=2129.

¹⁶ Više informacija o priručniku nalazi se u poglavlju II. cjelovitog izvješća i na internetskoj stranici projekta https://gppg.prs.hr/?page_id=2129.

¹⁷ Detaljnije informacije o sadržaju nacrta strateškog dokumenta nalaze se u poglavlju II. cjelovitog izvješća.

¹⁸ Više informacija o brošuri nalazi se u poglavlju II. cjelovitog izvješća i na internetskoj stranici projekta https://gppg.prs.hr/?page_id=2129.

¹⁹ Detaljnije informacije o sadržaju izlaganja, izjavama i govornicima/ama na konferenciji nalaze se u poglavlju II. cjelovitog izvješća.

²⁰ Više o brošuri na internetskoj stranici projekta https://gppg.prs.hr/?page_id=2129.

²¹ Više na: <https://gppg.prs.hr/?p=2792>.

²² Nositelj projekta je L&R Sozialforschung (L&R institut za društvena istraživanja) iz Austrije, dok su partnerske organizacije Pravobraniteljica za jednakost (Ombudsperson for Equal Treatment) iz Austrije i Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje CESI iz Hrvatske.

okviru projekta provedene su analize slučajeva diskriminacije roditelja²³ te praksi poslodavaca²⁴ koje su pokazale da mali broj žena prijavljuje diskriminaciju na radnom mjestu ili u procesima zapošljavanja te se vrlo rijetko odlučuje na pokretanje antidiskriminacijskih sudskih postupaka, iako većina odmah prepoznaje da su izložene diskriminatornoj praksi. Dio anketiranih žena je iskazao da su se nakon doživljene diskriminacije obratile Pravobraniteljici te da je njeno postupanje bilo ključno u ostvarivanju pravne zaštite. Također, pokazalo se potrebnim stimulirati očeve na korištenje prava na roditeljski dopust. U tom smislu bi bilo potrebno pokrenuti proces zakonskih izmjena, što se i očekuje u kontekstu transponiranja Direktive (EU) 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života, uz kreiranje politika koje će doprinijeti ravnopravnom angažiranju očeva u roditeljstvu. Više informacija o projektu dostupno je na stranicama projekta: <https://parentsatwork.eu/>.

1.3. Međunarodni projekt „Zagovaranje za zdravstvenu skrb žena temeljenu na dokazima u doba pandemije COVID-19“

Potaknuta aktualnim pandemijskim okolnostima, Pravobraniteljica je uspostavila suradnju s udrugom Roda - Roditelji u akciji²⁵. Projekt se provodio u okviru Programa Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj (ACF Hrvatska), financiranog sredstvima Europskog gospodarskog prostora i Kraljevine Norveške u iznosu od 4.999,27 EUR. U okviru projekta provedeno je istraživanje čiji je cilj bio utvrditi razinu dostupnosti zdravstvene skrbi u području reproduktivnog zdravlja žena u vrijeme kada su na snazi bile najstrože mjere socijalne izolacije (19.3. - 22.5.2020.) te u razdoblju neposredno nakon toga, sve do 28.7.2020. Svi rezultati istraživanja dostupni su u cjelovitom istraživačkom izvješću, a izdvojeni glavni rezultati na mrežnim stranicama Pravobraniteljice.²⁶

1.4. Međunarodni projekt „Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske“

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, kao partnerska institucija, provodi projekt “Osnaživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske”²⁷, kojeg financijski podržava Vlada Sjedinjenih Američkih Država, uz podršku Veleposlanstva SAD-a u RH. Nositelji projekta su doc.dr.sc. Davor Božinović i doc.dr.sc. Irena Petrijevcin Vuksanović, a pored Pravobraniteljice partnerska organizacija je i udruga CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, dok provedbu projekta osigurava Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Provodi se od rujna 2020. do kolovoza 2021. U sklopu projektnih aktivnosti održana je konferencija (20.10.2020.), na kojoj je svečano predstavljen projekt i na kojoj je pravobraniteljica, Višnja Ljubičić, sudjelovala s izlaganjem.²⁸

1.5. Ostali međunarodni projekti

Pravobraniteljica je, kao partnerska institucija, u 2020. sudjelovala u prijavi i pripremi provedbe 2 međunarodna projekta: **1) “Radnica – rodna jednakost u svijetu rada”**, koji je financiran sredstvima Financijskog mehanizma Europskog gospodarskog prostora u okviru Fonda za aktivno građanstvo u

²³ https://parentsatwork.eu/wp-content/uploads/2020/07/HR_Report-Case-Studies-Parents@work_April2020-1.pdf

²⁴ <https://parentsatwork.eu/wp-content/uploads/2020/11/Izvjesje%CC%8Ctaj-stavovi-poslodavaca-studeni-2020.pdf>

²⁵ <https://www.prs.hr/cms/post/93>

²⁶ <https://www.prs.hr/cms/post/210>

²⁷ “*Strengthening and supporting women in the army force and in the peace missions of the Republic of Croatia*“.

²⁸ Više informacija o projektu nalazi se u poglavlju II. cjelovitog izvješća.

Hrvatskoj iznosom od 130.491,15 EUR-a²⁹; te 2) **“Prema sprečavanju i iskorjenjivanju nasilja i uznemiravanja na radnim mjestima u Hrvatskoj”**, koji je financiran sredstvima Norveškog financijskog mehanizma iznosom od 110.534,00 EUR-a.³⁰

III. ANALIZA PO PODRUČJIMA

1 ZAPOŠLJAVANJE I RAD

1.1. Zaposlenost i radna aktivnost

Iako je u prošlogodišnjem izvješću identificirano nekoliko pozitivnih trendova u pogledu zapošljavanja, poremećaji na području gospodarstva nastali kao posljedica pandemije COVID-19 doveli su do negativnih kretanja na tržištu rada. Broj radno sposobnog stanovništva je i dalje u padu. Aktivno stanovništvo je prema podacima za 2019. poraslo za 0,75%. Nakon dvije godine uzastopne regresije, po prvi puta se bilježi porast broja žena u aktivnom stanovništvu, iako je udio žena u ukupnom opsegu tog porasta iznosio svega oko 20%. Udio žena u prosječnom broju aktivnog stanovništva iznosio je 47,5%, dok je udio muškaraca iznosio 52,5%. Udio muškaraca u strukturi ukupno zaposlenih osoba³¹ iznosio je 53,1%, dok je udio žena iznosio 46,9%. Prema podacima iz Ankete DZS o radnoj snazi u trećem tromjesečju 2020., stopa zaposlenosti muškaraca se u prosjeku kretala oko 54%, dok je stopa zaposlenosti žena u prosjeku bila 41,3%, što ukazuje na stagnaciju u odnosu na prethodno razdoblje te kontinuitet dugogodišnje visoke razlike po spolu u stopi zaposlenosti. Usporedbom podataka Eurostat-a³² za prva tri kvartala 2020. i prosjeka u 2019., uočava se značajan pad broja ugovora na određeno vrijeme, odnosno za oko 17% u odnosu na oba spola. Republika Hrvatska je s prosjekom od 6,1% još uvijek članica Europske unije s najvećom stopom prekarnih poslova.

Navedeni podaci predstavljaju statistički presjek stanja s kakvim se u području zapošljavanja i rada ušlo u krizu izazvanu epidemijom bolesti COVID-19. Analiza podataka HZZ-a pokazuje da je **u ožujku 2020. broj ulazaka u evidenciju porastao za 45% spram prethodnog mjeseca te 51% u odnosu na isto razdoblje u 2019.** Izrazit porast je nastavljen i **u travnju 2020.**, kada broj ulazaka u evidenciju raste za **dodatnih 25%**. Analiza statusa koji je prethodio ulasku u evidenciju pokazuje da je **preko 85% osoba u evidenciju ušlo iz radnog odnosa**, pri čemu je do najvećeg porasta došlo zbog drastičnog povećanja broja poslovno uvjetovanih otkaza. Usporedbe radi, u travnju i ožujku 2020. u evidenciju HZZ-a je nakon **poslovno uvjetovanog otkaza** ušlo 18.759 osoba (10.053 žene i 8.706 muškaraca), što predstavlja **povećanje od 436% u odnosu na isto razdoblje u 2019.** Pored navedenog, u usporedbi s

²⁹ “*Workingwoman – Gender Equality in the Labor Market*“. Nositelj projekta je CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, a druge partnerske organizacije su marketinška agencija Señor iz Zagreba i najstarija islandska organizacija za ženska prava IWRA – Icelandic Women's Rights Association. Provođit će se od 1.1.2021. do 28.2.2023. Više o projektu u poglavlju II. cjelovitog izvješća.

³⁰ “*Towards prevention and elimination of violence and harassment at workplaces in Croatia*“. Nositelj projekta je Nezavisni cestarski sindikat, a pored Pravobraniteljice partneri su i Nezavisni hrvatski sindikati. Provođit će se od 1.1.2021. do 30.6.2022. Više o projektu u poglavlju II. cjelovitog izvješća.

³¹ Obuhvaća zaposlene u pravnim osobama, obrtima i slobodnim profesijama te u poljoprivredi.

³² Employment and unemployment (LFS)

prethodnim razdobljem, uočava se i porast broja ulazaka u evidenciju nakon isteka ugovora o radu na određeno vrijeme (7.487 u ožujku i 12.168 u travnju), što se može dovesti u vezu s tezom da se epidemija izrazito negativno odrazila na poslove prekarne prirode. Pritom, treba naglasiti da se istek ugovora o radu na određeno vrijeme u dva promatrana mjeseca u približno 62% slučajeva odnosio na žene. Podaci upućuju na okolnost da su posljedice epidemije na tržištu rada znatno više pogodile žene. Samo prema analizi ulazaka u evidenciju HZZ-a proizlazi da je u tom periodu **izvan radnog odnosa ostalo 37% više žena u usporedbi s muškarcima**. Analiza privremenih podataka DZS o broju i strukturi zaposlenih u pravnim osobama ukazuje na veći pad broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji, trgovini na veliko i malo, djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane te administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima. Osobite poteškoće u razdoblju nakon odluke o proglašenju epidemije bolesti COVID-19 i uvođenja niza ograničenja vezanih uz brojne aspekte društvenog života (tzv. lockdown), pojavile su se na području usklađivanja profesionalnog i obiteljskog života. Prema istraživanju Eurofound-a³³ osobito su žene s djecom mlađom od 12 godina imale poteškoća s usklađivanjem poslovnih i privatnih obveza, a indikator usklađivanja poslovnog i privatnog života pokazuje da je u Republici Hrvatskoj u razdoblju od travnja do srpnja 2020., došlo do statistički najizraženijeg pada indikatora na razini Europske unije.

1.2. Rodno uvjetovana segregacija tržišta rada

Podaci DZS³⁴ ukazuju na izrazito nizak udio žena u djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (28,4%), rudarstva i vađenja (12,9%), opskrbe vodom, uklanjanja otpadnih voda i gospodarenja otpadom te sanacije okoliša (21%), djelatnosti građevinarstva (10,3%), te prijevoza i skladištenja (23,7%). S druge strane, izrazito nizak udio muškaraca je prisutan u djelatnosti obrazovanja (21,1%), zdravstvene zaštite i socijalne skrbi (21,9%) te financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (30,9%). Kao u prethodnom izvještajnom razdoblju, evidentna je pretežita orijentiranost žena na djelatnosti vezane uz usluge, te mali udio u strukturi zaposlenih u industrijskim djelatnostima i poljoprivredi. Iako su muškarci, također, pretežito orijentirani na područje usluga, njihova prisutnost je izrazito dominantna u području industrije i poljoprivrede. Što se tiče pozicija ekonomskog odlučivanja, prema podacima HANFA-e, **udio žena u upravama dioničkih društava** čije su dionice (na dan 31.12.2019.) bile uvrštene na uređeno tržište kojim upravlja Zagrebačka burza d.d. (u obzir nisu uzeta društva koja su bila u stečaju ili likvidaciji) iznosio je **12,6%**, dok je **udio žena u nadzornim odborima** navedenih društava iznosio **22,33%**, što je na razini udjela koji je prisutan već niz godina.

1.3. Jaz u plaćama i mirovinama

Prema korigiranim podacima DZS-a, muškarci su (u 2018.) prosječno mjesečno zaradili 9.196 HRK, a žene 7.970 HRK, što je ukazivalo na prosječni **jaz u plaćama od 13,3%**³⁵. Analiza pokazuje da su žene veću neto plaću dobivale jedino u djelatnosti građevinarstva. Izraženi rodni jaz u plaćama od 24,6% prisutan je u području financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja te djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, a koje su djelatnosti u kojima su žene izrazito dominantne u spolnoj strukturi zaposlenih, što indicira njihovu slabiju zastupljenost na bolje plaćenim pozicijama u strukturi. Privremeni podaci Eurostat-a o nekorigiranom jazu u plaćama u Republici Hrvatskoj, koji obuhvaćaju poslodavce s 10 i

³³ Living, working and COVID-19.

³⁴ Hrvatski zavod za statistiku, Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020.

³⁵ Zavod za statistiku, Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020.

više zaposlenika, ukazuju da rodni jaz u plaćama (u 2019.) iznosi 11,5%, što je otprilike na razini iz 2018., dok je prosjek na razini Europske unije (EU27) 14,1%. Prema zadnje dostupnim podacima DZS-a (na dan 31.12.2019.), ukupan broj korisnika/ca mirovine činilo je 54% žena i 46% muškaraca. Prosječna mirovina iznosila je 2.724,78 HRK, a jaz u mirovinama nastavlja opadati. Analiza odnosa prosječne mirovine muškaraca (3.074,72 HRK) i prosječne mirovine žene (2.426,63 HRK) ukazuje na **rodni jaz u mirovinama od 21,08%**, što predstavlja pad od 0,46% spram jaza u mirovinama prema podacima iz 2018. Stopa rizika od siromaštva, koja se nadovezuje na problem niskih prosječnih mirovina, osobito žena, proizlazi iz okolnosti da je prag siromaštva (u 2019.) iznosio 32.500 HRK na godišnjoj razini. Prvi podaci za 2019.³⁶ indiciraju da je **stopa siromaštva** porasla u odnosu na oba spola u dobnoj skupini 65 ili više godina te **iznosi 33,6% za žene i 24,9% za muškarce**. U odnosu na područje zapošljavanja i rada, **Pravobraniteljica** je za naredno razdoblje **preporučila**: 1) u svim fazama planiranja i donošenja odluka ocjenjivati i vrednovati učinke na ravnopravnost spolova, osobito u odnosu na mjere vezane uz oporavak od posljedica izazvanih epidemijom, 2) izraditi rodno osjetljive proračune na nacionalnoj razini i razinama JLP(R)S te žurno donijeti Nacionalni plan za ravnopravnost spolova i pripadajući akcijski plan s mjerama za ublažavanje negativnih posljedica epidemije na ravnopravnost spolova, 4) promicati ravnopravnost spolova kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti, 5) osigurati sustavno prikupljanje po spolu klasificiranih podataka vezanih uz učinke bolesti COVID-19 i praćenje djelovanja epidemije na ravnopravnost spolova, 6) poticati poslodavce na uspostavljanje obiteljski orijentiranih poslovnih politika koje će roditeljima i osobama koje skrbe za nemoćne članove obitelji u uvjetima epidemije omogućiti lakše usklađivanje poslovnog i obiteljskog života, 7) osigurati dostupnost, pristupačnost i kvalitetu sustava skrbi i brige za djecu u uvjetima epidemije te 8) razviti mjere koje će omogućiti bolju zastupljenost žena na vodećim pozicijama.

1.4. Rodiljne i roditeljske potpore

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) u 2020. došlo je do znatnijeg i neočekivanog pada broja korisnika roditeljskog dopusta od strane muškaraca, i to za 48,52 % u odnosu na 2019., odnosno s 4.202 korisnika ili s 8,71% (2019.) na 2.039 korisnika ili 4,29% (2020.). Osim pokazatelja o korištenju roditeljskog dopusta od strane muškaraca, ostali statistički pokazatelji o muškim korisnicima roditeljskih dopusta i naknada upućuju na blagi i neznatni porast broja muških korisnika. Republika Hrvatska je i dalje među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste roditeljske potpore. Stoga je potrebno djelovati u poslovnim sredinama s ciljem uklanjanja stereotipa koji muškarce odvrću od korištenja roditeljskog dopusta. S druge strane, teret tradicionalne raspodjele obiteljskih obveza (kućanski poslovi i aktivnosti vezane uz brigu o djeci) koje u svom najvećem dijelu padaju na žene-majke, predstavljaju dodatni izvor stresa i prepreku integraciji majki na tržište rada. U uvjetima epidemije izazvane bolešću COVID-19 koji su doveli do zatvaranja vrtića, škola i ustanova socijalne skrbi, dodatno se povećao pritisak na žene koje su u većem postotku smanjile svoj rad u okviru redovnog radnog odnosa zbog preuzimanja neplaćene skrbi.

1.5. Spolno uznemiravanje

Trend povećanja broja prijava slučajeva spolnog uznemiravanja nastavio se i u 2020., dok je značajan skok prijava uočen tijekom siječnja 2021., kada su putem javne platforme #nisamtražila brojne žrtve

³⁶ Državni zavod za statistiku, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2019.

javno progovorile o svojim iskustvima vezano uz spolno uznemiravanje i diskriminaciju temeljem spola, prijavivši svoje zlostavljače nadležnim institucijama. Osim **trenda povećanog broja pritužbi**, i ove godine zabilježen je **trend anonimnog prijavljivanja** spolnog uznemiravanja. I dalje veliki broj žrtava nema povjerenja u sustav zaštite i učinkovitost progona te u pravednost brze osude počinitelja pa pritužbe podnose anonimno ili ih u pojedinim slučajevima umjesto njih podnose treće osobe, anonimno prijavljujući ovu vrst prijestupa, ponekad i bez informacija o svom identitetu i identitetima žrtava. Takve anonimne pritužbe značajno ograničavaju postupanje te su istovremeno znak slabosti sustava da zaštiti žrtve i osudi počinitelje. Pravobraniteljica već godinama ističe ovaj problem i s njim povezan problem nepostojanja sveobuhvatne i stručne zakonodavne strategije koja bi zakone mijenjala na temelju višegodišnje provedenih analiza i istraživanja struke, a ne na temelju individualnih slučajeva koji kroz medije stvaraju pritisak na političare. Takav partikularan sustav izmjene zakona stvara pravnu neujednačenost i često nije u stanju učinkovito zaštititi žrtvu, a niti brzo i pravedno izložiti počinitelja progonu i osudi. Zakonodavni okvir i zaštita koju isti pruža žrtvama, osim što je konfuzan, izrazito je blagonaklon prema počiniteljima, kako u smislu zapriječenih kazni, tako i u smislu tumačenja zakonskih definicija, učinkovitosti zaštite i brzine postupanja. Sudska praksa iz godine u godinu bilježi izrazito niske brojke sudskih postupaka zbog ove vrste diskriminatornog ponašanja, a oni pokrenuti provode se uglavnom bez potrebnog razumijevanja spolne diskriminacije, odnosno senzibiliteta za žrtve. Kada se iz kuta loših zakonodavnih rješenja i praktički nikakve sudske prakse sagleda ovaj problem, postaje jasno zašto se žrtve boje otkrivanja svog identiteta. Stoga Pravobraniteljica i u ovom izvješću ponovo skreće pozornost Vladi RH kako je na konferenciji u Ženevi (10.-21.6.2019.), Međunarodna organizacija rada (MOR) usvojila niz propisa s ciljem poboljšanja položaja radnika u svijetu, koji se svojim značajnim dijelom tiču i unaprjeđivanja ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada. Najznačajniji propis je **Konvencija br.190 o sprječavanju nasilja i uznemiravanja u svijetu rada**³⁷, kojom se državama članicama nalaže poduzimanje niza mjera s ciljem prevencije i sprječavanja rodno utemeljenog nasilja i uznemiravanja u području zapošljavanja i rada, ističući da su žrtve tih oblika nasilja najčešće djevojke i žene.

1.6. Demografska politika i aktivnosti pravobraniteljice

Pandemija bolesti COVID-19 pojavila se u vrijeme kada se Hrvatska već duže nalazila u pravoj demografskoj krizi, neprekidnom i ubrzanom padu nataliteta te stope fertiliteta uz povećano iseljavanje i starenje stanovništva. U takvim okolnostima znatno je pojačan negativni prirodni prirast u 2020. i iznosi -20.721.³⁸ Ukupan broj umrlih od siječnja do prosinca 2020. porastao je za 9,43% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, odnosno umrlih je bilo 4.883 više. Takvo stanje odražava se nepovoljno i na ostvarivanje ravnopravnosti spolova pa Pravobraniteljica predlaže da se osigura cjelovita i dugoročna demografska i populacijska politika koja će uvažavati načela kojima se afirmira rodno usmjerena politika.

³⁷ „Convention concerning the elimination of violence and harassment in the world of work“ https://www.ilo.org/global/publications/meeting-reports/WCMS_721160/lang--en/index.htm

³⁸ Prema prvim i privremenim podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS)

2 RODNO UTEMELJENO NASILJE

2.1. Nasilje u obitelji

Pravobraniteljica je svoje aktivnosti u ovom području prilagodila novonastaloj situaciji vezanoj uz borbu protiv pandemije, s naglaskom na izazove i statističke indikatore koji su nedvojbeno ukazivali na značajan porast obiteljskog nasilja kaznene prirode. Unatoč porastu rodno utemeljenog nasilja i upozorenjima Pravobraniteljice na potrebu žurne izmjene zakonodavnog okvira, ključni zakoni i propisi ostali su i dalje u većoj mjeri neizmijenjeni i neusklađeni s *Konvencijom Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska Konvencija)* što nije doprinijelo učinkovitoj borbi protiv rodno utemeljenog nasilja. Pravobraniteljica je nastavila javno upozoravati kako je osim izmjene zakonodavnog okvira nužna kontinuirana edukacija i senzibilizacija za rodno utemeljeno nasilje svih onih koji primjenjuju zakone i propise te dodatno ustrojavanje učinkovitih i stručnih preventivnih mehanizama/službi izvan sustava policije i pravosuđa.

2.1.1. Prekršajna djela nasilja u obitelji

Zbog prekršaja počinjenog nasiljem u obitelji **prekršajno je prijavljeno** 8.539 osoba (za 11,3% manje nego u istom razdoblju prošle godine kada je prekršajno prijavljeno 9.626 osoba), od toga **6.601 osoba muškog (77,3%)** i **1.938 osoba ženskog spola (22,7%)**. Evidentirano je ukupno 1.848 recidivista. Počinjenim prekršajem nasilja u obitelji zbog kojeg je počinitelj prekršajno prijavljen, **oštećeno je ukupno 9.888 osoba** (što je za 7,4% manje u odnosu na isto razdoblje 2019., kada je oštećeno ukupno 10.674 osoba), od čega **6.270 ženskog spola (63,41%)** i **3.618 muškog (36,59%)**.

2.1.2. Kaznena djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama

Izvještajnu godinu karakterizira nastavak rasta broja počinjenih kaznenih djela u obitelji i među bliskim osobama. Prema službenim podacima MUP-a, počinjeno je 5.747 navedenih kaznenih djela što predstavlja **porast od čak 28,8% u odnosu na 2019.**, kada je počinjeno 4.460 kaznenih djela nasilja u obitelji/među bliskim osobama. Među svim evidentiranim kaznenim djelima nasilja u obitelji/među bliskim osobama, **najveći skok** je evidentiran u broju počinjenih **kaznenih djela** iz čl.179.a Kaznenog zakona – „**Nasilje u obitelji**“ – **počinjeno je 1.578 ovih kaznenih djela** što je za 444 više zabilježenih slučajeva u komparaciji sa 2019. godine ili **porast od 39%**.

2.1.4. Psihosocijalni tretman počinitelja nasilničkih djela

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave (2020.), ukupni broj evidentiranih sigurnosnih mjera čije je provođenje u nadležnosti probacijske službe, odnosno unutar zatvorskih sustava, bio je 134 (evidentirano je 97 sigurnosnih mjera prema čl.70. Kaznenog zakona i 37 obveza prema čl.206d.toč.6. Zakona o kaznenom postupku). Od 97 evidentiranih sigurnosnih mjera psihosocijalnog tretmana prema čl.70 KZ-a provedeno je ukupno njih 27, dok je od 37 evidentiranih obveza prema čl.206d.toč.6. Zakona o kaznenom postupku, provedeno ukupno njih 21. Što se tiče provedenih zaštitnih mjera psihosocijalnog tretmana prema čl.13. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, od strane ovlaštenih provoditelja mjera psihosocijalnog tretmana (fizičke i pravne osobe koje su s Ministarstvom pravosuđa i uprave sklopile Ugovor o provođenju zaštitne mjere obveznog psihosocijalnog tretmana – 17 fizičkih i 6 pravnih osoba), Ministarstvo je dostavilo podatak da je psihosocijalni tretman određen prema 434 osobe, od kojih je isti u cijelosti završilo 265 osoba, od čega 206 muškaraca (78%) i 59 žena (22%). Ministarstvo je dostavilo podatak da je provoditeljima zaštitne i sigurnosne mjere psihosocijalnog tretmana isplatilo ukupno

636.474,26 HRK, što je u usporedbi s 2019. - 3% manje utrošenih sredstava na ovu ključnu aktivnost u suzbijanju obiteljskog i rodno utemeljenog nasilja.

2.1.3. Femicid

Prema podacima MUP-a, koji su usklađeni s podacima Pravobraniteljice, u izvještajnoj godini evidentirano je ukupno 36 ubojstava, od kojeg broja je **14 ubijenih žena**, od čega je 9 žena ubijeno od intimnih partnera (u 5 slučajeva ubijene su supruge, u 2 slučaja bivše supruge, u 1 slučaju izvanbračna supruga, u 1 bivša izvanbračna supruga, u 1 sestru, u 3 slučaja majke i u 1 slučaju posvojiteljica). Broj ubijenih žena ponovo je u porastu. U komparaciji s 2018., imamo porast od preko 50% ubijenih žena i to skoro u oba ključna parametra - u broju ukupno ubijenih žena i u broju žena ubijenih od strane bivših ili sadašnjih intimnih partnera (suprug sadašnji/bivši, izvanbračni partner sadašnji/bivši, partner sadašnji/bivši). S druge strane, kada broj ubojstva žena iz izvještajne godine kompariramo s praćenim razdobljem od 2016., uočava se kako je već petu godinu za redom zadržan visok postotak od **preko 50% žena ubijenih od strane muškaraca s kojima su bile u intimnim vezama**. Sve navedeno upućuje na to da sustav prevencije rodno utemeljenog nasilja, zaštite žrtava i progona počinitelja ne ispunjava u potpunosti svoju funkciju. Iako je nesporno utvrđeno da se kod raskida nasilničkih veza, odlučnom protivljenju nasilnim muškarcima, izloženosti prijetnjama ubojstvom radi o rizičnim faktorima najvišeg stupnja, Pravobraniteljica je utvrdila kako nadležna tijela i pravosuđe, pa čak i najbliža obiteljska okolina, vrlo rijetko ove signale shvaćaju kao ključne alarme za učinkovitu zaštitu žrtve, brz progon i strogo kažnjavanje počinitelja, odnosno sprečavanje femicida.

2.1.5. Trendovi

Vrsta i brojke počinjenih kaznenih djela među bliskim osobama i počiniteljima/icama upućuju na činjenicu da sustav i dalje nema učinkovitog odgovora na rodno utemeljeno, obiteljsko, odnosno nasilje prema ženama. Navedeni višegodišnji trend smanjenja broja prijavljenih počinitelja i broja žrtava obiteljskog nasilja u području prekršajno-pravne zaštite, uz višegodišnji i kontinuirani porast slučajeva u području kazneno-pravne zaštite, upućuje na zaključak da naš sustav borbe protiv nasilja prema ženama i u obitelji dugoročno odvraća žrtve nasilja od prijavljivanja lakših oblika nasilja dok situacija ne eskalira i prijeđe u sferu kaznenog zakonodavstva, a onda je nasilje više nemoguće trpjeti ili kriti jer su posljedice najčešće tragične. Ovakav prekršajno-pravni sustav ne ispunjava svoju preventivnu prirodu i ne nudi učinkovit i brz odgovor na nasilje, već ga brutalizira i seli u sferu kaznenog zakonodavstva. Navedeni fenomen posljedica je, između ostalog, nepostojanja učinkovitih i sustavnih mjera prevencije nasilja izvan pravosudnog sustava i nedovoljnog ulaganja u programe dugotrajne i kvalitetne resocijalizacije počinitelja, kao i činjenice da se prevenciju svodi na skoro isključivo novčano ili uvjetno kažnjavanje obiteljskih nasilnika.

2.1.6. Postupanje policije i pravosuđa prema žrtvama nasilja u obitelji

Da bi se doista postigla promjena te preokrenuli negativni trendovi, svi dionici, a posebice sva stručna tijela koja se bave prevencijom nasilja i resocijalizacijom počinitelja, policija, državno odvjetništvo, pravosuđe, ali i mediji, političari/političarke te posebice obrazovni sustav, svoja postupanja i djelovanja bi trebali prilagoditi najboljim međunarodnim praksama suzbijanja nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. To prvenstveno znači osiguranje učinkovitih preventivnih mehanizama, nultu toleranciju na nasilje, posebice kroz penalnu politiku i pravosuđe, osiguranje kontinuirane i sustavne izobrazbe na svim društvenim razinama, kao i uvođenje redovitih treninga i edukacija, posebice za profesionalce u ovom području te uvođenje dugotrajne i obvezatne resocijalizacije počinitelja. Preporuke Pravobraniteljice su:

(1) Osnažiti resornu suradnju između policije i državnog odvjetništva; (2) Uvesti sustavnu i redovnu edukaciju sudaca/kinja i državnih odvjetnika/ca, (3) Ustrojiti posebne odjele na sudovima i državnim odvjetništvima sa specijaliziranim sucima/tkinjama i državnim odvjetnicima/cama samo za obiteljsko nasilje, te posebne odjele pri policiji (4) Ustrojiti državno tijelo sa stručnim kadrom, prvenstveno psihološke i socijalne struke, koje će se baviti ranom prevencijom nasilja, (5) Osnažiti postojeće nacionalne preventivne mehanizme.

2.1.7. Postupanje centara za socijalnu skrb prema žrtvama nasilja u obitelji

Unatoč specifičnim epidemiološkim okolnostima i izazovima, zaprimljene pritužbe ne ukazuju na to da bi žrtve obiteljskog nasilja bile uskraćene u ostvarivanju svojih prava pred nadležnim centrima. Uočeni propusti se (kao i tijekom ranijih izvještajnih razdoblja) odnose samo na *pojedinačne i izdvojene slučajeve* te ne predstavljaju uobičajeni standard u postupanju sa žrtvama. S obzirom na to da je u specifičnim epidemiološkim uvjetima i dalje dolazilo do svih oblika rodno utemeljenog nasilja, od posebne važnosti je provedba započetih edukacija djelatnika CZSS, kao i dosljedna provedba svih odredaba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji, a posebice odredaba koje se odnose na uspostavljanje žurnog kontakta sa žrtvama, prijavljivanje policiji svih sumnji o nasilju te primjenu senzibilnog i proaktivnog pristupa u radu sa žrtvama.

2.1.8. Provedba Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji

Pravobraniteljica je nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe četvrte po redu Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. Prema raspoloživim podacima o provedbi u 2020., provodilo se ukupno 25 mjera, a što je u uvjetima krize uvjetovane pandemijom COVID-19, zadovoljavajući rezultat. **Veliki pomak** je nastao **osnivanjem novih 6 skloništa za žrtve nasilja** u županijama u kojima nije postojalo sklonište. Do kraja 2020., u Hrvatskoj djeluje ukupno 25 skloništa za žrtve nasilja. Pravobraniteljica smatra da je prioritet uvesti sustavno, sigurno i pravovremeno financiranje svih postojećih skloništa za žrtve nasilja, a za bolju provedbu pojedinih mjera potrebno je osigurati znatno više financijskih sredstava, kako na nacionalnoj tako i na lokalnoj razini.

2.1.9. Provedba Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji

Tijekom 2020. Nacionalni tim za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Nacionalni tim) nastavio je s aktivnostima vezanim uz provođenje programa izobrazbe za predstavnike/ce županijskih timova. Nastavljena je i uspostavljena suradnja sa županijskim timovima. U potpunosti su riješene sve eventualne nedorečenosti vezano uz provođenje konzultacijskih supervizija predviđenih Protokolom te je izmijenjen Poslovnik o radu Nacionalnog i županijskih timova, čime su **u potpunosti uvažene prošlogodišnje preporuke Pravobraniteljice**. Proaktivan i ažuran rad Nacionalnog tima vidljiv je i u donošenju nove Odluke o imenovanju članova/ica i zamjenika članova/ica Nacionalnog tima, kao i u produljenju rada Nacionalnog pozivnog centra, a u okviru započete provedbe EU projekta „*Zaustavimo nasilje nad ženama i nasilje u obitelji – Za nasilje nema opravdanja*“ u sklopu kojeg će se provoditi i programi izobrazbe.

2.2. Partnersko nasilje

Niti dvije godine nakon ratifikacije Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (dalje: Istanbulska konvencija), nije došlo do značajnijeg pomaka u zaštiti osoba od partnerskog nasilja, odnosno osoba koje se nalaze u intimnim partnerskim vezama. Naime,

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji i Kazneni zakon još uvijek nisu usklađeni s Istanbulskom konvencijom jer ne pružaju odgovarajuću zaštitu osobama od nasilja koje se događa između sadašnjih i bivših intimnih partnera. Pravobraniteljica je nastavila ukazivati na to da se nasilje prema ženama ne odvija samo u bračnim i izvanbračnim zajednicama, već u velikoj mjeri uključuje nasilje prema ženama koje jesu (ili su bile) u intimnim partnerskim vezama. Pravobraniteljica preporučuje da se hrvatsko zakonodavstvo što prije uskladi s Istanbulskom konvencijom kako bi se izradio sveobuhvatni okvir, politike i mjere za zaštitu i pomoć svim žrtvama nasilja nad ženama, uključujući i žene koje se nalaze u intimnim sadašnjim ili bivšim partnerskim odnosima.

2.3. Silovanje

Tijekom izvještajnog razdoblja stupile su na snagu izmjene Kaznenog zakona (KZ) prema kojima je brisano kazneno djelo spolnog odnošaja bez pristanka iz čl.152. KZ-a, čiji je kontinuitet očuvan u kaznenom djelu silovanja iz čl.153. KZ-a. Iako je tijekom 2020. došlo do **pada ukupnog broja evidentiranih kaznenih djela silovanja (168) za 11%** u odnosu na 2019., kada je bilo evidentirano 116 kaznenih djela spolnog odnošaja bez pristanka (koja djela su sada obuhvaćena kaznenim djelom silovanja) i 73 kaznena djela silovanja (odnosno ukupno 189 predmetnih kaznenih djela), sve su žrtve (kao i tijekom ranijih godina) bile osobe ženskog spola, što ukazuje na to da se radi o obliku rodno utemeljenog nasilja. Pritom treba imati u vidu kako kod ovog kaznenog djela postoji i određena tzv. tamna brojka neprijavljenih kaznenih djela pri čemu izvanredne epidemiološke okolnosti mogu nepovoljno djelovati za žrtve. Tijekom 2020. gotovo *svako drugo kazneno djelo silovanja bilo je počinjeno među bliskim osobama, i to najčešće među bračnim drugovima.*

3 RODITELJSKA SKRB

U 2020. u ovom području pritužbe su u 48,44% slučajeva podnosili očevi. Pravobraniteljica uočava kako i dalje postoji načelno dobra praksa centara za socijalnu skrb, a čime je nastavljen pozitivan trend iz ranijih godina. Pritužbe očeva odnosile su se uglavnom na poteškoće oko ostvarivanja osobnih odnosa s odvojenim djetetom te na nedostatak proaktivnog pristupa CZSS, kao i općenito na spolne stereotipe vezane uz roditeljsku skrb. Istodobno, pritužbe majki su često bile vezane uz nesenzibiliziranost za nasilje u obitelji, kao i time uvjetovanu lošiju životnu situaciju, a što se posljedično odražavalo i na roditeljsku skrb. Pravobraniteljica kontinuirano ukazuje na potrebu daljnjeg proaktivnog pristupa ovoj problematici, a u cilju dosljedne provedbe načela ravnopravnosti spolova u području roditeljske skrbi.

4 SPOLNE I RODNE MANJINE

4.1. Provedba Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola³⁹

Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, u 2020. sklopljeno je ukupno 66 životnih partnerstva, od čega 28 među osobama muškog te 38 (20 više nego u 2019.) među osobama ženskog spola. Kao i prethodnih godina, Pravobraniteljica je postupala po pritužbama na obrasce i administrativne postupke

³⁹ Narodne novine, br. 92/14 i 98/19.

vezane uz sklapanje životnih partnerstava. Zaprimala je nekoliko pritužbi na diskriminaciju zbog okolnosti da je tadašnje Ministarstvo uprave pokrenulo novu uslugu *e-Prijava vjenčanja* u okviru sustava e-Građani, koja omogućava prijavu sklapanja braka u građanskom obliku putem interneta, a istovremeno nije omogućilo istovrsnu uslugu osobama koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo. Pravobraniteljica je procijenila da je razvoj sustava e-Građani postepen i kontinuiran proces, odnosno da usluga e-Prijava vjenčanja predstavlja fazu nakon koje se u skorom roku očekuje razvoj usluge e-Prijava životnog partnerstva. Međutim, niti u fazi izrade ovog izvješća još uvijek nije uvedena analogna usluga za prijavu sklapanja životnog partnerstva pa Pravobraniteljica smatra da se time osobe koje namjeravaju sklopiti životno partnerstvo nalaze u nejednakom položaju.

U studenom 2020., Europska komisija je predstavila *Strategiju za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.–2025*⁴⁰, prvu strategiju na razini Europske unije koja utvrđuje niz ciljanih akcija usmjerenih na zaštitu spolnih i rodnih manjina za razdoblje od 5 godina. Strategija se po svojoj svrsi nastavlja na Popis aktivnosti Komisije za poboljšanje ravnopravnosti LGBTIQ osoba. Strategija sadrži četiri glavna stupa koja se odnose na suzbijanje diskriminacije LGBTIQ osoba, sigurnost LGBTIQ osoba, izgradnju inkluzivnih društava koja prihvaćaju LGBTIQ osobe te preuzimanje uloge predvođenja borbe za ravnopravnost LGBTIQ osoba širom svijeta.

Nedavno objavljeno istraživanje Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) pod nazivom „A long way to go for LGBTI equality“ pokazuje da diskriminacija spolnih i rodnih manjina i dalje predstavlja izraženi društveni problem. Prema rezultatima istraživanja, 47% ispitanika/ca u Republici Hrvatskoj se gotovo nikad ne izjašnjava otvoreno o svojoj istospolnoj orijentaciji, a u okviru zemalja obuhvaćenih istraživanjem, Republika Hrvatska je zemlja s najvećim postotkom učenika/ca koji/e skrivaju svoju pripadnost spolnim i rodnim manjinama (51%). Republika Hrvatska spada u skupinu od nekoliko zemalja u kojima je preko 40% ispitanika/ca iskazalo da izbjegava određene lokacije zbog straha od nasilja zbog svoje pripadnosti spolnim i rodnim manjinama. U okviru istraživanja Zagreb Pride-a, provedenom na uzorku od 767 pripadnika/ca spolnih i rodnih manjina, 6 od 10 ispitanika/ca je iskazivalo o doživljenom verbalnom ili drugom nasilju zbog spolnog opredjeljenja, pri čemu je manje od 10% ispitanika/ca nasilje prijavilo policiji ili drugom nadležnom tijelu. I u ovom izvještajnom razdoblju zabilježeni su događaji koji ukazuju na isključivost i netolerantnost prema spolnim i rodnim manjinama. U tom smislu godinu je obilježio napad na području Maksimira-Zagreb, u kojem su muškarca homoseksualne orijentacije počinitelji polili neutvrđenom tekućinom i zapalili, te mu time nanijeli tešku tjelesnu ozljedu.

Kada je riječ o strateškom aspektu u borbi protiv diskriminacije, u 2020. je potpuno izostala sustavna provedba *Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2017.-2022.* jer je prateći *Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije* istekao 2019., a Vlada RH nije donijela novi akcijski plan. Vladin Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina je najavio da će se (najkasnije u 2. kvartalu 2021.) donijeti novi Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije kojim će se osigurati kontinuitet strateškog djelovanja te ostvariti usklađenost s važećim zakonodavnim okvirom za strateško planiranje. Međutim, Pravobraniteljica drži da se u

⁴⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/lgbtiq_strategy_2020-2025_en.pdf

situaciji kad se temeljni nacionalni strateški dokument ne provodi preko godinu dana ne može govoriti o osiguranju kontinuiteta borbe protiv diskriminacije. Suzbijanje diskriminacije, kao jedna od temeljnih sastavnica zaštite ljudskih prava, ne smije se podređivati formalističkom usklađivanju sa zakonodavnim okvirom za strateško planiranje koje za posljedicu ima da se Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije s brojnim mjerama kontinuirane prirode ne provodi već drugu godinu za redom. Stoga, Pravobraniteljica je za naredno razdoblje dala preporuke za: 1) žurno uspostavljanje usluge e-Prijava životnog partnerstva, po uzoru na uspostavljenu uslugu e-Prijava vjenčanja, 2) pri donošenju provedbenih propisa vezanih uz Zakon o strancima voditi računa o njihovoj usklađenosti sa Zakonom o životnom partnerstvu, osobito po pitanju sadržaja obrazaca, 3) sukladno Strategiji EU za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.–2025., razmotriti donošenje nacionalnog akcijskog plana za ravnopravnost spolnih i rodnih manjina, 4) žurno donijeti Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije i prateće akcijske planove, 5) žurno donijeti Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje i intenzivirati djelovanje Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, 6) redovito provoditi edukacije na temu zločina iz mržnje za predstavnike/ce svih tijela kaznenog progona te 7) promicati toleranciju prema spolnim i rodnim manjinama u svim područjima društvenog života.

4.2. Prava transrodnih osoba

U razdoblju borbe protiv pandemije, Pravobraniteljica je zaprimila veći broj pritužbi transrodnih osoba u kojima se isticala izrazita sporost Nacionalnog zdravstvenog vijeća (NZV) u donošenju mišljenja o promjeni spola ili odabira života u drugom rodnom identitetu po kompletiranim zahtjevima. Pravobraniteljica je evidentirala i povećan broj pritužbi koje su se odnosile na diskriminaciju temeljem rodnog identiteta u području pružanja i dostupnosti zdravstvenih usluga. Pritužbe su se uglavnom podnosile zbog odbijanja liječnika specijalista da odobre operativne zahvate na teret obveznog zdravstvenog osiguranja, argumentirajući takav stav činjenicom da trošak konkretnih zahvata ne spada pod troškove koje pokriva navedeno osiguranje i to unatoč činjenici što su tijekom prošlih nekoliko godina određenom broju transrodnih osoba zahvati obavljani na trošak sredstava obveznog zdravstvenog osiguranja. Pravobraniteljica se u više navrata obraćala Ministarstvu zdravstva, HZZO-u i Nacionalnom zdravstvenom vijeću s upitima vezano uz rješavanje navedene problematike u smislu standardizacije postupanja i izrade hodograma, a kako bi se izbjeglo različito tretiranje transrodnih osoba u području pružanja zdravstvenih usluga. Prema statistici koju je Pravobraniteljici dostavilo NZV za 2020., te komparirajući ranije dostavljene podatke, NZV je **u razdoblju od 6 godina** ukupno zaprimilo **135 zahtjeva za izdavanjem mišljenja o promjeni spola ili odabira života u drugom rodnom identitetu**, od čega je (do 31.12.2020.) ukupno **pozitivno riješeno 123 (91%)** zahtjeva, 1 osoba je odustala od svog zahtjeva, dok je 11 zahtjeva još u postupku rješavanja. Svi do sada riješeni zahtjevi dobili su pozitivno mišljenje NZV-a. Pravobraniteljica već godinama naglašava kako sam postupak tranzicije iz jednog spola u drugi nije zadovoljavajuće riješen odgovarajućim učinkovitim postupcima nadležnih tijela u RH, čime se ove osobe izlažu riziku od diskriminacije. Stoga Pravobraniteljica preporučuje: (1) Ustrojiti učinkoviti i dostupan zdravstveni sustav skrbi i tretmana transrodnih osoba, (2) U slučaju administrativnih, pravnih, medicinskih, odnosno bilo kakvih nejasnoća i prepreka u postupanju kod promjene spola, tumačenju zakona ili snošenju troškova, teret i rizik trebaju uvijek podnositi nadležna tijela, a ne osobe pogođene ovim problemom, kako bi se izbjegla diskriminacija i (3) Organizirati sustavnu izobrazbu u svim odgojno-obrazovnim ustanovama o transrodnosti, poticati i organizirati kampanje senzibiliziranja javnosti za ravnopravno prihvaćanje i detabuizaciju transrodnih osoba na svim društvenim razinama.

5 OBRAZOVANJE

Pravobraniteljica je provodila aktivnosti usmjerene na edukaciju i osvještavanje o značaju ravnopravnosti spolova u području obrazovanja, uključivši se, između ostalog, u provedbu projekata „Škola ambasador Europskog parlamenta 2016.-2021.“ i „Prema otvorenoj, pravednoj i održivoj Europi u svijetu – projekt predsjedanja EU 2019-2021“. Postupala je po pritužbama na spolnu segregaciju i upotrebu rodno-osjetljivog jezika. Poseban fokus usmjerila je na promicanje ravnopravnosti spolova u STEM području. Radila je na prevenciji svih oblika seksualnog nasilja u području obrazovanja, pruživši pritom podršku projektu „Seksualno nasilje - edukacijski i preventivni program“ („SNEP program“) Ženske sobe. U smislu prevencije i suzbijanja svih oblika rodno utemeljenog nasilja potrebno je inzistirati na dosljednoj provedbi odgojno-obrazovnih sadržaja koji se odnose na pitanja ravnopravnosti spolova, a koji su propisani novim kurikulumskim okvirom za osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje (2019.), prije svega međupredmetnom temom Građanskog odgoja i obrazovanja. Stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika/ca o ljudskim pravima važan je čimbenik koji utječe na kvalitetu provedbe tih sadržaja.

6 MEDIJI

Pravobraniteljica je nastavila pratiti medije putem svakodnevnog pregleda press-clipping tema vezanih za njezinu nadležnost, provedbom neovisnih tematskih analiza, postupanjem po pritužbama, upozorenjima i preporukama oglašivačima ili medijskim nakladnicima, reagiranjima javnim priopćenjima, izjavama za medije te sudjelovanjima u javnim događanjima vezanim za pitanja ravnopravnosti spolova u medijskim sadržajima. Kao i prethodnih godina, Pravobraniteljica je u cjelovitom izvješću detaljno obrazložila osnovne **medijske trendove** (izvještavanje o rodno utemeljenom nasilju, seksizam i spolni stereotipi u izvještavanju o ženama u politici, seksizam u izjavama javnih osoba – političara, televizijskih voditelja, rektora Sveučilišta u Zagrebu, seksizmi i spolni stereotipi u reklamama), koje je ilustrirala s nekoliko konkretnih primjera, kako bi naglasila negativne učinke takve medijske prakse na načela ravnopravnosti spolova.

Kod **izvještavanja o rodno utemeljenom nasilju** vide se pozitivni pomaci, međutim i dalje nailazimo na trend u kojem se koriste senzacionalistički izrazi za počinitelja kojima se čitateljstvo nastoji šokirati i time navesti da pročita članak⁴¹, često se indirektno opravdavaju počinitelji nasilja ili femicida prebacivanjem fokusa s njihove odgovornosti na odluke ili ponašanje žrtve kao razloga i okidača za nasilje nad njom počinjeno, indirektno se otkriva identitet žrtava i njihove djece izvještavanjem o lokaciji na kojoj je počinjen femicid, citiraju se osobni dojmovi susjeda koji često odražavaju idilične opise odnosa između počinitelja i žrtve iako činjenice poput, na primjer, sudske zabrane približavanja, prijava zbog nasilja u obitelji te oduzimanja vatrenog oružja govore o sasvim drugačijoj situaciji koja je prethodila fatalnom ishodu.

⁴¹ monstrum, monstruozan, čudovište

Najuporniji medijski trend i dalje je **objektivizacija ženskog tijela** i vrednovanje žena temeljem fizičkog izgleda, neovisno radi li se o reklamama ili osobama iz medija, s estrade, iz gospodarstva, politike ili sporta.

Pravobraniteljica je prije službenog početka **izborne kampanje** izdala javno priopćenje (27.5.2020.) kojim je pozvala stranke i medije da tijekom izborne kampanje ne koriste seksizam i da vode računa o načinu na koji će komunicirati s javnošću i s kandidatima i kandidatkinjama drugih stranaka⁴² te ponovo povodom početka službene kampanje (19.6.2020.)⁴³ u kojem je još jednom podsjetila aktere na političkoj sceni na načelo ravnopravnosti spolova i obvezu uljuđenog i dostojanstvenog načina komunikacije u predizbornoj kampanji bez korištenja seksizama i spolnih stereotipa, odnosno vrijeđanja protukandidata/kinja temeljem spola. Po završetku službene izborne kampanje, Pravobraniteljica je provela **analizu prikupljenih članaka i podataka o televizijskim sučeljavanjima stranačkih kandidata i kandidatkinja iz aspekta načela ravnopravnosti spolova.**⁴⁴

Pravobraniteljica zaključuje da se **isti trendovi u medijskim sadržajima uporno ponavljaju iz godine u godinu.** Dok neki mediji nastoje unaprijediti svoj način izvještavanja sukladno zakonskim obvezama poštivanja načela ravnopravnosti žena i muškaraca, jedan broj medija, a među njima je i javna televizija, često u odgovorima Pravobraniteljici pokazuju nerazumijevanje što su to rodni stereotipi, kao i nedostatak volje da se u tom pogledu educiraju, odnosno promijene svoju medijsku praksu. **Preporuke Pravobraniteljice** u području medija ostaju, nažalost, jednake već niz godina: (1) Osmisliti sustavnu edukaciju medijskih djelatnika/ca sukladno nacionalnom zakonodavstvu i standardima europskih dokumenata vezano za suzbijanje seksizama i rodni stereotipa u medijskim sadržajima; (2) Povećati broj sadržaja koji, umjesto stereotipiziranih rodni uloga, promoviraju raznovrsne rezultate i uspjehe žena u različitim područjima života, od gospodarstva, znanosti, kulture, obrazovanja, istraživanja, politike, poduzetništva do sporta, svih vrsta umjetnosti, vještina i kreativnog provođenja vremena; (3) Povećati zastupljenost tema koje su vezane uz pitanja načela ravnopravnosti spolova (npr. vezano za višestruku diskriminaciju žena s invaliditetom, žena u ruralnim područjima, pripadnica nacionalnih i etničkih manjina, žena žrtava nasilja u Domovinskom ratu kao i problematiku vezanu uz spolno uznemiravanje na radnom mjestu, braniteljice, žrtve prostitucije i trgovine ljudima, silovane žene i dr.); (4) Ne temeljiti reklame i reklamne kampanje na objektivizaciji ženskog tijela.

7 POLITIČKA PARTICIPACIJA

Uoči izbora za zastupnike/ce u Hrvatski sabor Pravobraniteljica je političke stranke pozvala na poštivanje načela ravnopravnosti spolova na kandidacijskim listama. Tim povodom je dala niz izjava i intervjuja za medije. Na izborima su zabilježeni pozitivni pomaci u usporedbi s prethodnim parlamentarnim izborima (2016.): kandidirano je 2% više žena, bilo je 4% više žena nositeljica lista, izabrano je 10% više žena, a spolna kvota je poštivana na 11% više kandidacijskih lista. **U Hrvatski sabor izabrano je 23% žena, što predstavlja najveći udio do sada.** Analiza rezultata izbora pokazala

⁴² <https://www.prs.hr/cms/post/43>

⁴³ <https://www.prs.hr/cms/post/45>

⁴⁴ Cjelovita Analiza dostupna je na službenim web stranicama Pravobraniteljice (www.prs.hr)

je da se udio žena, nakon stavljanja mandata u mirovanje dijela izabраних zastupnika/ca, dodatno povećao i trenutno iznosi 31% (31.12.2020.). Takav trend povećanja, do kojeg dolazi neposredno nakon svakih parlamentarnih izbora u Hrvatskoj, ukazuje na **postojanje staklenog stropa u području političke participacije**, budući da su žene zastupljenije među zamjenicima/ama zastupnika/ca, nego među izabranim zastupnicima/ama. Unatoč određenim pozitivnim pomacima, još uvijek se nalazimo daleko od postizanja ravnopravnosti spolova u području političke participacije. Zato je važno inzistirati na dosljednoj i učinkovitoj provedbi odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova koje se odnose na poštivanje kvote na kandidacijskim listama i na prekršajne sankcije za predlagatelje lista koji ne postupaju u skladu sa Zakonom.

8 RIZICI VIŠESTRUKI DISKRIMINACIJE

8.1. Žene u ruralnim područjima

Položaju žena u ruralnim područjima (koje su u 2020. bile nositeljice 30,19% OPG-ova u Hrvatskoj, što odgovara i podacima na razini EU) potrebno je posvetiti značajniju pažnju, posebice vezano uz mogućnost reguliranja njihovog profesionalnog statusa te zaštitu od svih oblika nasilja. Iako završenu srednju školu ima 23,06% svih žena nositeljica OPG-a (za razliku od 41,13% muškaraca), pozitivan trend predstavlja podatak da se najviše visokoobrazovanih žena nositeljica OPG-a (za koje su poznati podaci) nalazi upravo u mlađim dobnim skupinama. Međutim, podaci o obrazovnoj i dobnj strukturi žena nositeljica OPG-a u Hrvatskoj ukazuju na to da je njih gotovo 60% u dobi iznad 60 godina života. Uočena je potreba poduzimanja kontinuiranih aktivnosti i mjera u cilju poboljšanja društvenog položaja žena u ruralnim područjima uključujući i **donošenje nacionalne strategije ili posebnih mjera** koje bi se odnosile na položaj žena u ruralnim područjima.

8.2. Žene s invaliditetom

Nepovoljniji položaj u kojem se nalaze žene s invaliditetom odražava se na gotovo sva područja te stoga u znatnoj mjeri utječe i na kvalitetu njihova života. Rizik višestruke diskriminacije dolazi do izražaja prilikom ostvarivanja ekonomske neovisnosti, pronalaska posla i nastavka obrazovanja. Poseban problem predstavljaju i društvene predrasude te nepoznavanje problema s kojima se susreću žene s invaliditetom. S obzirom na nedovoljnu dostupnost usluga za žene s invaliditetom u ruralnim područjima (npr. zdravstvene usluge) te suočavanje istih s većim brojem predrasuda nego u gradskim sredinama, navedena problematika zahtijeva posebnu pažnju. Iako se i tijekom 2020. nastavio pozitivan trend povećanja broja žena s invaliditetom koje su rodile (za 27% u odnosu na 2019.), ipak se i dalje radi o relativno malom udjelu (0,5% od ukupnog broja žena s invaliditetom). Imajući u vidu i nepovoljne epidemiološke okolnosti, potrebno je nastaviti s provedbom svih mjera usmjerenih na poboljšanje položaja žena s invaliditetom i njihovu zaštitu.

8.3. Žene pripadnice nacionalnih manjina

Nastavljena je provedba aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja romske nacionalne manjine u Hrvatskoj, uključujući i položaj Romkinja kao jedne od najugroženijih društvenih skupina u hrvatskom društvu. Pravobraniteljica je sudjelovala u aktivnostima u okviru projekta Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH "*Uključivanje Roma - Ispunjavanje preduvjeta za učinkovitu provedbu politika usmjerenih na nacionalne manjine - FAZA I*", a uključena je i u radnu skupinu za izradu

Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027., za razdoblje od 2021. do 2022. godine, koji bi trebali pružiti kvalitetne temelje za poboljšanje položaja Romkinja u hrvatskom društvu.

8.4. Žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu

Prema podacima koje je Pravobraniteljici dostavilo Ministarstvo hrvatskih branitelja, od dana stupanja na snagu Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja (dalje u tekstu: Zakon), odnosno od 18.6.2015. do 31.12.2020., Povjerenstvo je ukupno zaprimilo 272 zahtjeva za stjecanje statusa žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu i ostvarivanje prava sukladno Zakonu. Od toga je riješeno ukupno 256 zahtjeva, dok je još 16 zahtjeva u postupku rješavanja. Ukupno je 199 zahtjeva podneseno od strane žena (73%) i 73 zahtjeva od strane muškaraca (27%).

8.5. Prostitucija

Tijekom izvještajnog razdoblja došlo je do osjetnog pada broja prijavljenih kaznenih djela iz čl. 157. KZ-a za 60,5% (s 38 u 2019. na 15 u 2020.), kao i pada broja oštećenih osoba od čak 70,9% (s 31 u 2019. na njih 9 u 2020.). Pritom su, kao i ranijih godina, sve oštećene osobe bile ženskog spola te u dobi od 22-50 godina života, a radi čega je evidentno da se radi o obliku spolne eksploatacije žena. Stoga se Pravobraniteljica kontinuirano zalaže za švedski model kriminalizacije kupaca usluga i dekriminalizaciju osoba koje se odaju prostituciji. Prema važećem hrvatskom zakonodavstvu, prekršajno se kažnjavaju osobe koje se odaju prostituciji, ali ne i kupci usluga, iako kupac usluga može odgovarati kazneno u određenim slučajevima iz čl.157.st.2. KZ-a.

8.6. Žrtve trgovanja ljudima, posebice ženama i djecom

Prema podacima MUP-a, u 2020. je identificirano ukupno 15 žrtava trgovanja ljudima (27 žrtava tijekom 2019.), od kojih je 8 bilo muškog spola (53,4%), a 7 ženskog spola (46,6%). Najčešći oblik eksploatacije bila je radna eksploatacija (37,5%), a zatim spolna eksploatacija (25%) i eksploatacija radi činjenja protupravnih radnji (25%). Analizirajući podatke o spolu žrtava i vrsti eksploatacije, proizlazi da je *50% svih žrtava ženskog spola bilo spolno eksploatirano*, dok je njih 25% bilo radno eksploatirano. Za razliku od 2019., kada je 62% svih žrtava muškog spola i 35% svih žrtava ženskog spola bilo spolno eksploatirano, u 2020. niti jedan muškarac nije bio spolno eksploatiran, odnosno **sve spolno eksploatirane žrtve trgovanja ljudima (2020.) bile su ženskog spola.**

8.7. Žene ovisnice

Žene ovisnice su specifična skupina izložena *riziku višestruke diskriminacije*, a radi čega je potrebno raditi na daljnjoj senzibilizaciji i osvještavanju društva te sustavno pratiti ovu problematiku i s rodnog aspekta. Rizični čimbenici kod žena ovisnica su: izloženost obiteljskom i seksualnom nasilju, društvenim stereotipima i stigmatizaciji (u većoj mjeri nego muškarcima) kao i riziku prostitucije. Posebnu pažnju zahtijevaju *trudnice i majke ovisnice* te se javlja i pitanje *evidencije roditelja ovisnica* (u 2020. rodilo ih je 22). Tijekom 2020. zbog zlouporabe psihoaktivnih droga u tretmanu je završilo 5.482 osoba, od čega 871 žena (*udio od 15,88%*). Njih 9,6% ima završenu višu školu ili fakultet, a redovan posao ima 18,9%. Što se tiče ovisnosti o alkoholu, u 2020. zbog mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih alkoholom bilo je ukupno hospitalizirano 4.784 osoba, od čega je 866 ženskog spola (18,1%).

9 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

U godini obilježenoj pandemijom bolesti COVID-19 posebnu pozornost valjalo je usmjeriti na osiguranje dostupnosti svih zdravstvenih usluga u području reproduktivnog zdravlja. Pored dvije inicijative prema Ministarstvu zdravstva vezano uz primjenu carskog reza i zabranu pratnje na porodu, Pravobraniteljica je postupala po pojedinačnim pritužbama na zdravstvene ustanove te je u suradnji s udrugom Roda provela istraživanje o dostupnosti skrbi za reproduktivno zdravlje žena tijekom pandemije bolesti COVID-19. Reproductivno zdravlje i prava žena osjetljivo je područje kojemu je potrebno pridati posebnu pažnju, pogotovo u specifičnim pandemijskim uvjetima. Potreban je sinergijski pristup na svim razinama zdravstvene zaštite kako bi se rizik od smanjenja dostupnosti i kvalitete zdravstvene skrbi sveo na najmanju moguću mjeru. Na navedeno su upozorile brojne međunarodne organizacije u okviru Europske unije i šire. Nevezano uz pandemiju, Pravobraniteljica upozorava da su na nacionalnoj razini kontinuirano prisutne poteškoće u dostupnosti zdravstvene usluge prekida trudnoće, kao i problem nedostatka ginekoloških timova u Mreži javne zdravstvene službe u djelatnosti zdravstvene zaštite žena.

10 ŽENE I SPORT

Žene u sportu kontinuirano su u podređenom položaju na nacionalnoj i na globalnoj razini. Neravnopravnost karakterizira osjetna podzastupljenost na upravljačkim pozicijama, u sportskim savezima, među trenerima i sportskim novinarima, nevidljivost ženskog sporta u medijima, znatno manja ulaganja u ženski sport i spolne razlike u nagrađivanju sportskih rezultata. U slučaju sportskih natjecanja istog ranga u muškoj i u ženskoj konkurenciji, Pravobraniteljica medijima preporučuje da osiguraju ravnopravnu medijsku pokrivenost muškog i ženskog sporta. Pravobraniteljica je objavila rezultate *Istraživanja o ravnopravnosti spolova i nasilju u rukometu mladih*, koji su potvrdili široku rasprostranjenost negativnih stereotipa o sportašicama i ženskom sportu te ukazali na spolno neravnopravne uvjete za bavljenje sportom, hijerarhijsku neravnopravnost u sportskim klubovima i na pojavnosti različitih oblika nasilničkog ponašanja, kako od strane trenera/ica prema sportašima/cama, tako i među sportašima/cama.

11 RAVNOPRAVNOST SPOLOVA I TRAŽITELJI/ICE MEĐUNARODNE ZAŠTITE

Pravobraniteljica je nastavila pratiti ukupnu politiku odobravanja međunarodnih zaštita te njihovu integraciju, a posebno u kojoj se situaciji nalaze žene izbjeglice i tražiteljice međunarodne zaštite na području Republike Hrvatske. Od Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) prikupila je podatke po spolu. Evidentirano je (2020.) **ukupno 1.932 tražitelja/ica međunarodne zaštite** – 1.193 ili **61,7% osoba muškog spola** i 739 ili **38,3% osoba ženskog spola**. Što se tiče osoba ženskog spola, vidljivo je da se njihov broj u odnosu na ranije godine i postotak u odnosu na osobe muškog spola, kontinuirano povećava. Nastavlja se trend da se osobama ženskog spola odobrava razmjerno ili nešto više međunarodnih zaštita. Međutim, pravo razumijevanje rezultata odobravanja međunarodne zaštite treba tražiti u broju obustavljenih postupaka. Kako MUP navodi, najčešći razlog obustavljanja postupka je

napuštanje Republike Hrvatske tražitelja međunarodne zaštite prije samog okončanja postupka. Naime, **obustavljeni su postupci** (2020.) za čak 1.675 ili 86,69% tražitelja međunarodne zaštite, odnosno 1.026 osoba muškog spola i 649 osoba ženskog spola.

12 PROVEDBA NACIONALNOG AKCIJSKOG PLANA PROVEDBE REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN-A 1325(2000) – O ŽENAMA, MIRU I SIGURNOSTI I SRODNIH REZOLUCIJA.

U 2020. godini u kojoj je obilježena 20. obljetnica *Rezolucije Vijeće sigurnosti UN-a 1325(2000) – o ženama, miru i sigurnosti* (dalje u tekstu: Rezolucija 1325), Pravobraniteljica je nastavila svoju višegodišnju praksu praćenja i analiziranja provedbe mjera iz Nacionalnog akcijskog plana provedbe Rezolucije 1325 o ženama, miru i sigurnosti, te srodnih rezolucija, za razdoblje od 2019. do 2023. (NAP II). Analiza pribavljenih podataka od glavnih nositelja provedbe mjera pokazala je da je u 2020. provedbu NAP-a II u dobrom dijelu poremetilo izbijanje pandemije bolesti COVID-19 zbog čega su neke aktivnosti morale biti otkazane ili su se odvijale virtualno (online). Unatoč tome ostvareni su zadovoljavajući rezultati zbog činjenice da provedba mjera ima svoj kontinuitet. Ulažu se naporu u povećanje broja žena u oružanim snagama, policiji, službama sigurnosti, kao i mirovnim misijama te su vidljivi određeni rezultati, ali i određene oscilacije. S tim u vezi, Pravobraniteljica je, kao partnerska institucija, organizirala i sudjelovala na konferenciji na kojoj je svečano predstavljen početak projekta „*Oснаživanje žena i podrška u vojnim snagama i mirovnim misijama Republike Hrvatske*”⁴⁵. Uvažavajući dramatične promjene u svijetu, Pravobraniteljica smatra da je potrebno utvrditi nove prioritete, to jest povećati sudjelovanje žena u sprečavanju i rješavanju kriznih situacija koje proizlaze iz oružanih sukoba. Potrebno je sve više uključivati perspektivu rodne ravnopravnosti u sve aktivnosti i strategije.

13 DISKRIMINACIJA NA PODRUČJU PRISTUPA I NABAVE ROBA, ODNOSNO PRUŽANJA USLUGA

Ovo izvještajno razdoblje obilježava manji broj pritužbi koje su se odnosile na različiti tretman u području osiguranja i udruživanja, međutim, predmeti u kojima je Pravobraniteljica postupala pokazuju da još uvijek postoji potreba za podizanjem razine svijesti dionika u području dobivanja i nabave roba, odnosno pružanja i pristupa uslugama o važnosti respektiranja i promicanja načela ravnopravnosti spolova te zaštite od diskriminacije, odnosno o okolnosti da eventualna ograničenja i različiti tretman mogu biti prihvatljivi samo ako su opravdani legitimnim ciljem. U očitovanju Vladinog Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, vezanom uz provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje 2017.-2022., istaknuto je da će se u okviru projekta „*Borba protiv diskriminacije-preduvjet za socijalno uključivanje najranjivijih skupina-faza I**”, provoditi istraživanje o prisutnosti diskriminacije u području pristupa dobrima i uslugama. Pravobraniteljica pozdravlja takvu

⁴⁵ Više u točki 1.4. cjelovitog izvješća.

aktivnost te smatra da bi, zbog slabe vidljivosti diskriminacije na ovom području, spoznaje iz istraživanja bile ključne za formuliranje adekvatne antidiskriminacijske politike u okviru pristupa dobrima i uslugama.

Temeljem analize trendova u području pristupa i nabave roba, odnosno pružanja usluga, **Pravobraniteljica je za naredno razdoblje preporučila:** (1) promicati načelo ravnopravnosti spolova u području pristupa i nabave roba, odnosno pružanja usluga, (2) osmisliti ciljane kampanje osvještavanja javnosti o problemu diskriminacije u području dobivanja i nabave roba, odnosno pružanja i pristupa uslugama te poticanja na prijavljivanje diskriminacije.

14 NACIONALNI MEHANIZMI ZA PROVEDBU ZRS-A

Iako se većina aktivnosti županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova (čiji rad koordinira Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske) tijekom 2020. odnosila uglavnom na obilježavanje važnijih datuma i obljetnica iz područja ljudskih prava, treba imati u vidu kako su izvještajno razdoblje obilježile specifične okolnosti epidemije bolesti COVID-19 koje su na određeni način djelovale ograničavajuće u radu povjerenstava, odnosno u radu Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH i koordinacije. Stoga se Pravobraniteljica nada kako će se prestankom izvanrednih epidemioloških okolnosti nastaviti proaktivan rad županijskih povjerenstava. *Odlukom Vlade Republike Hrvatske o utvrđivanju akata strateškog planiranja povezanih s uvjetima koji omogućavaju provedbu fondova Europske unije, u razdoblju od 2021. do 2027. godine, rokova donošenja i tijela zaduženih za njihovu izradu* od 14.10.2020., Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH zadužen je za izradu **Nacionalnog plana za ravnopravnost spolova za razdoblje od 2021. do 2027.** te pripadajućeg **Akcijskog plana za razdoblje od 2021. do 2024. godine**, a rok je 1. kvartal 2021. godine. Pravobraniteljica preporučuje u što kraćem roku usvajanje navedenog Nacionalnog plana i pripadajućeg Akcijskog plana te osiguranje dostatnih financijskih sredstava za kontinuirano provođenje svih predviđenih mjera.

15 ZAKONI I PROPISI - INICIJATIVE PRAVOBRANITELJICE

U okviru svog djelokruga praćenja zakona i propisa Pravobraniteljica je uputila svoje primjedbe, prijedloge i komentare na brojne zakone i propise nadležnim tijelima, odnosno zakonodavcu, od kojih kao posebno važne ističemo Kazneni zakon, Pravilnik o načinu izvršenja mjera opreza, Uredbu o uvjetima za stjecanje policijskih zvanja, oznakama policijskih zvanja, funkcionalnim oznakama radnih mjesta, promaknuću i napredovanju kroz policijska zvanja, Zakon o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata, Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o radu odjela za podršku žrtvama i svjedocima te druge propise i akte planiranja.

IV. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Financijski plan 2020. - iznosio je **4.899.270 KN⁴⁶**, izvršenje **4.210.228 KN ili 85,9%**. Njegova je specifičnost što je Pravobraniteljica provodila 2 EU-projekta financirana sredstvima Europske unije i 4 financirana iz drugih međunarodnih izvora financiranja.

V. ZAKLJUČNO RAZMATRANJE PRAVOBRANITELJICE

Izvršajnu godinu 2020., obilježili su izazovi vezani uz provedbu aktivnosti u okolnostima pandemije bolesti COVID-19 i snažnog potresa u Zagrebu (22.3.2020.). Vezano za krizu uzrokovanu pandemijom bolesti COVID-19, upozoravali smo da ista ne smije postati izlika za ignoriranje ili marginaliziranje društvenih problema vezanih uz ravnopravnost spolova, a prvenstveno rodno utemeljeno nasilje, jer da bi upravo krizno razdoblje moglo biti plodno tlo za njihovo produbljivanje ili širenje.

Izvršće o radu Pravobraniteljice za 2020., čini presjek godišnjeg rada institucije i slučajeva, ukazuje na pojedine trendove vezano za diskriminaciju i to na temelju: spola, bračnog i obiteljskog statusa, majčinstva, spolne orijentacije i rodnog identiteta te u područjima: rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti, obitelji (uključujući obiteljsko nasilje), obrazovanja, političke participacije, medija, sporta, pristupa robi i uslugama.

U 2020., Pravobraniteljica je radila na ukupno **1.993** predmeta od kojih su **515** bile pritužbe radi zaštite od diskriminacije, dok se većina ostalih odnosila na praćenje primjene Zakona o ravnopravnosti spolova. Specifičnost ovog izvještajnog razdoblja je sudjelovanje Pravobraniteljice kao nositeljice i/ili partnerske organizacije u **6 projekata** financiranih sredstvima Europske unije i/ili iz drugih međunarodnih izvora.

Kao i ranijih godina, pritužbe su se većinom odnosile na zaštitu žena -76,3%, a razvrstano **po osnovi diskriminacije** na zaštitu temeljem: spola - 83,5%, spolne orijentacije - 3,7%, rodnog identiteta i izražavanja - 3,9%, obiteljskog statusa - 3,1%, bračnog statusa - 0,2%, drugih osnova utvrđenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije - 1,7%, dok nije bilo osnove za postupanje u 3,9% slučajeva. Analiza ukazuje na to da su se sve odnosile na izravnu diskriminaciju, odnosno niti jedna na neizravnu, što znači da ovo jamstvo nije zaživjelo u praksi, odnosno da se ne prepoznaje.

Prema **području diskriminacije** najveći broj pritužbi odnosio se na područje ostvarivanja radnih prava (25,4%), zatim na područje socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (22,9%) i upravu (13,6%), što čini značajni udio od 61,9% i ukazuje na postojanost ovog trenda (u 2019.- 64,8%). Na javno informiranje i medije odnosilo se (12,8%) pritužbi, na zdravstvenu zaštitu (9,3%), na pravosuđe (4,3%) te na ostala područja u rasponu od 1,0% do 2,9%.

⁴⁶ Izmjene i dopune Državnog proračuna RH za 2020. godinu i projekcija za 2020. i 2021., i prenamjena od 18.12.2020. <https://www.prs.hr/cms/page/22>

Pravobraniteljica je ukupno uputila 396 pisanih preporuka, 362 upozorenja i 683 prijedloga.

Pravobraniteljica je kao i svake godine do sada, postupajući po pritužbama i osobnoj inicijativi (u 28 slučajeva), djelovala na svim razinama državne uprave i na području svih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, uključujući i druge pravne i fizičke osobe te medije. Teritorijalno gledano, najveći broj pritužbi i dalje dolazi s područja Grada Zagreba (43,9%), a tome uveliko doprinosi činjenica što Pravobraniteljica nema niti jedan područni ured izvan Grada Zagreba te se njezini neposredni kontakti s građanima/kama izvan Zagreba organiziraju prilikom posjeta županijama, gradovima i općinama.

Statistika ukazuje da smo niz godina suočeni s najvećim brojem pritužbi žena na diskriminatorno postupanje u svim segmentima društva, što čini konstantu od oko 2/3 svih pritužbi. Zbog navedenog, rukovodimo se najčešće rješavanjem problema i prepreka s kojima su suočene žene danas u društvu i zapravo predstavljaju društvenu skupinu koja je suočena s diskriminacijom temeljem spola, majčinstva i obiteljskog statusa u društvenoj, javnoj i privatnoj sferi.

Tijekom pandemije nastupio je značajan porast **nasilja u obitelji** kaznene prirode, žene su i dalje, u velikoj većini, žrtve nasilja u obitelji. Da bi se doista postigla promjena te preokrenuli negativni trendovi, svi dionici, a posebice sva stručna tijela koja se bave prevencijom nasilja i resocijalizacijom počinitelja, policija, državno odvjetništvo, pravosuđe, ali i mediji, političari/političarke te posebice obrazovni sustav, svoja postupanja i djelovanja bi trebali prilagoditi najboljim međunarodnim praksama suzbijanja nasilja prema ženama i nasilja u obitelji. To prvenstveno znači osiguranje učinkovitih preventivnih mehanizama, nultu toleranciju na nasilje, posebice kroz penalnu politiku i pravosuđe, osiguranje kontinuirane i sustavne izobrazbe na svim društvenim razinama, kao i uvođenje redovitih treninga i edukacija, posebice za profesionalce u ovom području te uvođenje dugotrajne i obvezatne resocijalizacije počinitelja. U posljednje 2 godine imamo porast od preko 50% ubijenih žena (femicid) u dva ključna parametra - u broju ukupno ubijenih žena i u broju žena ubijenih od strane intimnih partnera.

Uz obiteljsko nasilje, **žrtve partnerskog nasilja** još uvijek nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu, stoga Pravobraniteljica predlaže određena zakonodavna rješenja.

Najviše pritužbi zaprimamo u **području rada, zapošljavanja i socijalne sigurnosti** – što čini udio od 48,3%. Prituživale su se najčešće žene jer čine: većinu nezaposlenih, većinu u potplaćenim sektorima, većinu kao žrtve spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, podzastupljenih na visokim pozicijama poslovnog odlučivanja te onih koje nailaze na „stakleni strop“ (12,6% u uprava i 22,3% u nadzornim odborima d.d., HANFA), nemaju jednake mogućnosti za napredovanje (i dalje ne postoje odgovarajuće mjere koje bi na učinkovit način poticale participaciju žena na pozicijama ekonomskog odlučivanja) te imaju niže plaće i mirovine – jaz u plaćama oko 13,3% i mirovinama 22,3%. Prema pritužbama građanki, životna dob i majčinstvo i nadalje ostaju glavni izazovi rodne diskriminacije žena na tržištu rada.

Osim trenda povećanog broja pritužbi, i ove godine zabilježen je trend anonimnog prijavljivanja spolnog uznemiravanja. I dalje veliki broj žrtava nema povjerenja u sustav zaštite i učinkovitost progona te u pravednost brze osude počinitelja pa pritužbe podnose anonimno ili ih uopće ne podnose, ili ih u

pojedininim slučajevima umjesto njih podnose treće osobe, anonimno prijavljujući ovu vrst prijestupa, ali bez informacija o prijaviteljima i žrtvama.

Posljednjih godina, u Hrvatskoj je snažno izražena politička volja da se **demografskoj politici** pristupi sustavno i svestrano. Pravobraniteljica podržava sve navedene demografske mjere resornog tijela, posebno mjere koje se odnose na povećanje visine novčanih potpora za vrijeme korištenja prava na roditeljski dopust, pa sve do potpunog delimitiranja naknada, za što se Pravobraniteljica kontinuirano zalaže.

Republika Hrvatska je i dalje među državama članicama Europske unije u kojoj muškarci (očevi) najmanje koriste **rodiljne i roditeljske potpore**. Stoga je potrebno djelovati u poslovnim sredinama s ciljem uklanjanja stereotipa koji muškarce odvrćaju od korištenja roditeljskog dopusta. Stoga je Pravobraniteljica nastavila kontinuirano ukazivati na činjenicu da očevi ne koriste u dovoljnoj mjeri pravo na roditeljski dopust, odnosno da prenose znatan dio svojeg prava na majke, kao i da je ravnoteža između poslovnog i privatnog života i dalje veliki problem za mnoge roditelje koji imaju obvezu skrbi prema djeci, što ima negativan učinak na zaposlenost žena, u nekim slučajevima njihovo potpuno isključivanje s tržišta rada, zbog čega je nužno razvijati dostupnost i kapacitiranost socijalnih usluga.

U području obiteljskih odnosa i **roditeljske skrbi** najčešće očevi iskazuju nezadovoljstvo odlukom o roditeljskoj skrbi nadležnih tijela – centara za socijalnu skrb i sudova te pasivnosti i nepoduzimanju adekvatnih i žurnih mjera nadležnih centara, dok majke ukazuju na nesenzibiliziranost stručnih osoba vezano uz nasilje u obitelji kojem su bile prethodno izložene u obiteljskoj/partnerskoj zajednici.

Obzirom na donošenje EU Strategije za ravnopravnost LGBTIQ osoba 2020.–2025., Pravobraniteljica predlaže razmotriti donošenje nacionalnog akcijskog plana za ravnopravnost **spolnih i rodnih manjina**, žurno donijeti Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije i prateće akcijske planove, te Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje i intenzivirati djelovanje Radne skupine za praćenje zločina iz mržnje, redovito provoditi edukacije na temu zločina iz mržnje za predstavnike/ce svih tijela kaznenog progona te promicati toleranciju prema spolnim i rodnim manjinama u svim područjima društvenog života.

Pravobraniteljica je u tijeku izvještajne godine nastavila zaprimati pritužbe transrodnih osoba koje su se odnosile na diskriminaciju temeljem **rodnog identiteta** u području zdravstvenih prava, odnosno pružanja i dostupnosti zdravstvenih usluga, u području rada i zapošljavanja, zatvorskog sustava, kulture i dr.

U javnom djelovanju Pravobraniteljice, kao i postupanju po pritužbama građana/ki, posebna pažnja se vodila u rješavanju problema posebno osjetljivih društvenih skupina koje ulaze u **rizike višestruke diskriminacije** – žene u ruralnim područjima, žene s invaliditetom, pripadnice nacionalnih manjina, žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu, oštećenice kaznenim djelom prostitucije i žrtve trgovanja ljudima.

Pritužbe na medijske sadržaje ukazuju na to da građani i građanke sve više kritički promišljaju o načinu prikazivanja žena i muškaraca u javnom prostoru te da su sve kritičniji prema objektivizaciji ženskog tijela u reklamama, seksizmu u izjavama javnih osoba te načinu na koji se prikazuju žene u politici. S druge strane, možemo zaključiti da je općenito došlo do značajnijih poboljšanja u **medijskom**

izvještavanju o nasilju prema ženama i femicidu u odnosu na isto u razdoblju 2012.-2016., a sukladno Smjernicama Medijskog kodeksa.

Pravobraniteljica podsjeća da su žene znatno podzastupljene na svim razinama **političke participacije**, stoga promicanje načela ravnopravnosti spolova i dalje ostaje izazov za sudjelovanje žena u tijelima političke moći. Nakon parlamentarnih izbora, u Hrvatski sabor izabrano je 23% žena, što predstavlja najveći udio do sada.

Reproduktivno zdravlje osjetljivo je područje kojemu je potrebno pridati posebnu pažnju, pogotovo u specifičnim pandemijskim uvjetima. Potreban je sinergijski pristup na svim razinama zdravstvene zaštite kako bi se rizik od smanjenja dostupnosti i kvalitete zdravstvene skrbi sveo na najmanju moguću mjeru (pratnja na porodu, prekid trudnoće, carski rez i dr.). Novi zakon, kojim se regulira pravo žene na slobodno odlučivanje o rađanju djece i prekidu trudnoće, još uvijek nije donesen.

Godinu su obilježile aktivnosti usmjerene na rodnu diskriminaciju u **sportu**, ujedno Pravobraniteljica je objavila rezultate *Istraživanja o ravnopravnosti spolova i nasilju u rukometu mladih*, koji su potvrdili široku rasprostranjenost negativnih stereotipa o sportašicama i ženskom sportu te ukazali na spolno neravnopravne uvjete za bavljenje sportom, hijerarhijsku neravnopravnost u sportskim klubovima i na pojavnosti različitih oblika nasilničkog ponašanja, kako od strane trenera/ica prema sportašima/cama, tako i među sportašima/cama.

Temeljem postupanja po pritužbama građana/ki, kao i provedenih istraživanja i analiza, u cjelovitom Izvješću o radu za 2020., dajemo ukupno **83 opisa slučaja i 122 preporuke** razvrstane po područjima rada na koja se odnose, uvjereni da će ih Vlada RH i Hrvatski sabor razmotriti i primijeniti u tekućoj godini, a sve u zajedničkom cilju poboljšanja ostvarenja ustavnog načela ravnopravnosti muškaraca i žena.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Višnja Ljubičić, dipl.iur.

U Zagrebu, 31. ožujka 2021.